

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2019-2020

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Petr Štaif

**Využití školních uniforem jako prostředku prevence šikany
v prostředí běžné třídy vybraných základních škol v hlavním
městě Praze**

Praha 2020

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. MARTINA KARKOŠOVÁ, Ph.D.**

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2019-2020

BACHELOR THESIS

Petr Štaif

**Utilization of school uniforms as a means of preventing
bullying in the environment of selected elementary school in
capital city of Prague**

Prague 2020

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

MGR. MARTINA KARKOŠOVÁ, PH.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Petr Štaif

Poděkování

Děkuji vedoucí své práce Mgr. Martině Karkošové, Ph.D. za neutuchající entuziasmus a povzbuzování ve chvílích, kdy jsem „přešlapoval na místě“, za její odborné vedení mé práce a cenné rady. Děkuji také své rodině za podporu, kterou mi během práce poskytovali.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na využití školní uniformy jako prostředku možné prevence šikany v základních školách na území hlavního města Prahy. V práci jsou zkoumány možnosti využití školních stejnokrojů jako dalšího prostředku primární prevence projevů šikany a jejich dopady na sociální klima běžných tříd vybraných základních škol v hlavním městě Praha.

V teoretické části práce se proto pokusíme nastínit historii školních uniforem v prostředí českých škol. Vysvětlíme teoretické pojmy jejichž znalost je pro pochopení a hodnocení výzkumu nezbytná a také vysvětlíme funkce které školní uniforma může zastávat. Prozkoumáme dále periodika, vědecké studie a dostupné ankety veřejného mínění ve kterých školní uniforma figurovala ve vztahu k sociálnímu klimatu třídy a s ním spojeného fenoménu šikany.

V praktické části práce pak konfrontujeme tyto obecné závěry a informace získané zkoumáním historie, vědeckých a veřejně dostupných pramenů o používání školních uniforem na území České republiky, jejich vlivu na sociální klima třídy a jejich schopnosti působit pozitivně na poli primární prevence šikany v prostředí běžné třídy základní školy s reálnými zkušenostmi ředitelů základních škol poskytujících základní vzdělávání na území hlavního města Prahy, kteří mají školní uniformy v koncepci své školy zavedeny.

Klíčová slova

Běžná třída základní školy, identita žáka, polostrukturovaný rozhovor, prevence, sociální klima, statistika, stejnokroj, šikana, školní uniforma, uniformita, základní škola

Annotation

The bachelor thesis focuses on the use of school uniforms as a means of possible prevention of bullying in primary schools in the capital city of Prague. The possibilities of using school uniforms as another means of primary prevention of bullying and their effects on the social climate of ordinary classes of selected primary schools in the capital city of Prague are being investigated there.

In the theoretical part of the work we will try to outline the history of school uniforms in the environment of Czech schools. We will explain theoretical concepts, the knowledge of which is essential for understanding and evaluating research. We will explain the functions that a school uniform can hold, too. We will examine periodicals, scientific studies and available opinion polls in which the school uniform figured in relation to the social climate of the classroom and the associated phenomenon of bullying.

In the practical part of the work we compare these general conclusions and information obtained by examining the history, scientific and publicly available sources on the use of school uniforms in the Czech Republic, their impact on the social climate and their ability to have a positive effect on primary prevention of bullying in schools with real experience of principals of primary schools providing basic education in the territory of the Capital City of Prague, who have school uniforms introduced in the concept of their school.

Keywords

Bullying, common class on basic school, prevention, primary school, pupil identity, school uniform, semi-structured interview, social climate, statistics, uniform, uniformity

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	10
1.1 ŠKOLNÍ UNIFORMA Z POHLEDU HISTORIE	11
1.2 STEJNOKROJE V HISTORII LIDSTVA	12
1.3 VÝSKYT ŠKOLNÍCH STEJNOKROJŮ NA NAŠEM ÚZEMÍ.....	14
1.4 FUNKCE STEJNOKROJE	18
2 SOCIÁLNÍ KLIMA TŘÍDY A JEHO VLIV NA VÝSKYT ŠIKANY.....	20
2.1 SOCIÁLNÍ KLIMA TŘÍDY	20
2.2 ŠIKANA	22
2.3 PREVENCE ŠIKANY	24
2.3.1 VYBRANÉ INSTITUCE PŮSOBÍCÍ NA POLI PREVENCE A POMOCI OBĚTEM ŠIKANY	25
2.4 ŠIKANA V PROSTŘEDÍ ZÁKLADNÍ ŠKOLY	26
3 NÁZORY ODBORNÉ VEŘEJNOSTI NA ŠKOLNÍ UNIFORMY	29
3.1 PRŮZKUM PROVÁDĚNÝ NÁRODNÍM PARLAMENTEM DĚTÍ A MLÁDEŽE	29
3.2 VYBRANÁ ANKETA ÚSTECKÉHO KRAJE.....	32
3.3 ZAHRANIČNÍ STUDIE ANALÝZY VLIVU UNIFOREM NA VEŘEJNÝCH AMERICKÝCH ŠKOLÁCH	33
4 SHRUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI.....	35
PRAKTICKÁ ČÁST	37
5 CÍL VÝZKUMU.....	37
5.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	37
5.2 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	37
5.3 OTÁZKY Z POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU.....	41
5.4 PŘEPIS POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU	43
5.5 DISKUZE	66
5.6 VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK.....	69
5.7 VYHODNOCENÍ CÍLE VÝZKUMU	71

ZÁVĚR	75
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	78
SEZNAM ZKRATEK	83
PŘÍLOHA I. VYOBRAZENÍ ŘÍMSKÉHO LEGIONÁŘE	84
PŘÍLOHA II. ANKETA DENÍKU V RÁMCI VOLEB DO PS ČR ZA ÚSTECKÝ KRAJ	85

ÚVOD

Téma bakalářské práce je zaměřeno na zajímavý, nicméně v našem českém školství nepříliš prozkoumaný trend využití školních uniforem. Přestože z minulosti víme, že použití stejnokrojů ve školství na území ČR není jevem neznámým, v současné době je školní uniforma na území našeho státu dominantním prvkem hlavně ve školách zřizovaných soukromými subjekty.

Bakalářská práce si klade za cíl zjistit, jakou měrou lze využít školní uniformu jako prostředku prevence omezení vzniku šikany v prostředí běžné třídy základní školy. Za tímto účelem práce ve své teoretické části shrnuje historické informace o využití stejnokrojů ve školách, závěry z dostupných šetření vedených na toto téma a veřejnou diskuzi kolem těchto šetření. Z pohledu prevence projevů šikany zkoumá práce důvody pro a proti zavedení školních uniforem do prostředí českého školství v návaznosti na možné změny soc. klima běžné třídy základní školy.

S ohledem na zaměření studijního oboru speciální pedagogiky je hlavním výzkumným cílem této práce zjištění míry změny sociálního klimatu třídy před a po zavedení školní uniformy do prostředí běžné třídy ZŠ a dále míru psychologického dopadu tohoto kroku na vlastní identitu žáků.

Praktická část si tedy klade za cíl konfrontovat teoretická východiska vzešlá z informací a dat šetření prováděných na toto téma a z nich plynoucí závěry konfrontovat s reálnými zkušenostmi ředitelů škol. Za tímto účelem autor práce provede výzkumné šetření ve formě polostrukturovaných rozhovorů, ve kterých si klade za cíl získat reálné zkušenosti a případně i relevantní statistická data od ředitelů vybraných základních škol v hlavní město Praze. V praktické části tedy práce hodnotí v daném vzorku základních škol, zda bylo zavedení školních uniforem významným prostředkem prevence šikany a jak zásadní byly dopady tohoto kroku na vlastní identitu žáků v dané škole z pohledu ředitele vybrané základní školy.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Samotný výraz *uniforma* vychází z latinského výrazu „*uniformit*“, který lze překládat do českého jazyka jako *jednotný, jednoduchý, prostý* či *stejný* ve smyslu tvaru v případě oděvu. Jedná se o spojení latinských výrazů **uni-** („*jeden*“, „*jedno*“, „*rovno/stejno*“) a **forma** („*forma*“, „*podoba*“, „*tvar*“, „*vzor(ec)*“).¹ Spojení těchto slov pak označuje stejnost částí určitého celku ve vztahu, jak je tento celek vnímán.

Výraz **uniformita** (*lat. uniformis = prostý, jednoduchý, stejného tvaru*) pak označuje dobrovolnou nebo vynucenou jednotu názorů, chování, vkusu apod. Pojem uniformita hraje významnou roli v koncepcích kritiků masové společnosti. Podle nich strojová velkovýroba, tedy výroba uniformních produktů ve velkých sériích spoluurčuje i způsob myšlení a chování členů společnosti. S postupující industrializací volnočasových aktivit se přenáší uniformitu výroby i do oblastí údajně svobodného konzumu. Rostoucí uniformita životního stylu a vkusu je předpokladem i důsledkem masové produkce umění a kultury. Významnou úlohu při posilování uniformity vkusu populace sehrává reklama. Kromě potřeb masové výroby je uniformita vynucována též potřebami správy centralizovaných politických útvarů, které nemají pochopení pro lokální zvláštnosti.

Hlavní nebezpečí plynoucí z rostoucí uniformity je spatřováno ve snížené schopnosti formulovat alternativy, v omezení lidské představivosti, v tom, že myšlení člověka se stává jednorozměrným. Odpor vůči uniformitě, jež provází moderní společnost, riskuje, že bude buďto marginalizován, anebo se časem sám promění jen v další formu uniformní konformity².

¹ Latinský slovník – online, [online] [cit. 2020-02-23] Dostupné na WWW: <http://latinsky-slovník.latinsky.cz/latinsko-cesky/>

² Převzato: KELLER Jan, *Sociologické encyklopedie*, Sociologický ústav AV ČR, V. V. I., [online] [cit. 2020-02-23] Dostupné na WWW: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Uniformita>

Pod českým překladem slova uniforma nalézáme výrazy „*stejnokroj*“ případně starší výraz „*rovnošat*“. Obdobně jako latinské slovo *uniformit* je český výraz *stejnokroj* složen ze dvou částí „*stejno*“ (podobné, jednotné, stejné) a „*kroj*“ (oděv poplatný určitému kraji, skupině či době³).

Autoři Baran a Staňková pak *kroj* vymezují jako „*šat určitého národa, oblek profese (cechovní), lidu kraje nebo oblasti, který není pod vlivem rychle proměnné módy. Vyvinul se ze způsobu života v určitých historických a společenských podmínkách, z tradice, zvyků, a v nich se formoval a diferencoval.*“⁴

Uniforma může být také vymezena jako „*jednotný oděv stanovený zpravidla předpisem platným pro určitou skupinou lidí.*“ nebo „*jako sjednocený oděv vytvořený za účelem jednotného vzhledu jinak vzájemně odlišných lidí.*“⁵

Školní uniformu se tedy můžeme v návaznosti na výše uvedené definice pokusit vymezit jako „*jednotný profesní (školní) oděv stanovený daným předpisem pro určitou skupinu lidí (žáků) za účelem dosažení jejich jednotného vzhledu.*“

1.1 ŠKOLNÍ UNIFORMA Z POHLEDU HISTORIE

Jak již zaznělo v úvodu, práce si klade za cíl obeznámit čtenáře s možností využití školních uniforem jako možného prostředku prevence projevů šikany v prostředí běžné třídy základní školy. Za tímto účelem však nejprve musíme shrnout dostupné prameny a informace o stejnokrojích a jejich historii v českém školství a vymezit pojmy *stejnokroj*, *uniforma*, *uniformita*, ze kterých se následně pokusíme vytvořit vlastní definici výrazu „školní uniforma“.

³ KROUPOVÁ Libuše, FILIPEC Josef. ed. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Vyd. 4. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1446-2. s. 151

⁴ STAŇKOVÁ Jitka, BARAN Ludvík. *České a slovenské lidové kroje*. Ottovo, 2003. ISBN 80-718-1916-6.

⁵ SKARLANTOVÁ Jana. *Oděv jako znak*. Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-330-6.

1.2 STEJNOKROJE V HISTORII LIDSTVA

Způsobů a důvodů proč odlišit příslušníky jedné skupiny od ostatních pomocí stejného oděvu lze v historii lidstva nalézt nepřeborné množství. Typické zástupce takových skupin v lidské společnosti tvoří například církevní, vojenské, profesní mocenské či jiné skupiny. Kde se však tento fenomén v historii lidstva objevil poprvé, dnes již nelze s jistotou tvrdit. Již dávné kultury a kultury v rámci svých církevních obřadů používaly jednotný oděv symbolizující příslušnost k dané církvi, víře či společné myšlence.

Z pohledu vojenské historie pak můžeme dovozovat, že římsí vojáci tvořili jednu z prvních takových skupin s daným předpisem odívání, ve které byly určité součásti zbroje povinně vyžadovány. Také symbolika, dnes známá jako tzv. „logotyp“, odlišovala jednotlivé příslušníky římských legií ve formě znaku a názvu legie vyobrazeného na štítu římského legionáře⁶. Společným znakem pak byla zástava a symbol legie. Z dnešního pohledu sice nebyla výstroj legionáře uniformou ve smyslu naší definice, ale jisté základní prvky společné ústrojní kázně již předepisovala⁷.

Vojenské uniformy, tak jak je známe z dnešní doby, pak byly produkty mocnářských a státní konceptů a tvořily součást vojenské politiky dané země. Například Kutílková (2008) uvádí, že uniformy se jako jednotný stejnokroj začaly objevovat koncem 17. století v důsledku rozvoje textilních manufaktur, a to v zemích, kde stát převzal péči o materiální vybavení svých vojsk. Za příklad pak dává krále Francie – Ludvíka XIV., který od roku 1670 zavedl povinnost jednotného oděvu vojáků v rámci pořádaných vojenských přehlídek⁸.

⁶ Příloha I. – Obrázek č. 1, Jak vypadal římský legionář. Ilustrace z knihy: KOLÍN Jakub, KOLÍN Pavel. *Vojácci – Legionáři * Rytíři * Samurajové*. Praha: Mladá fronta a.s., 2019. ISBN 978-80-204-5007-4.

⁷ Kolektiv autorů Encyklopedického institutu Československé akademie věd pod vedením hlavní redakce Československé encyklopedie, *Malá československá encyklopedie*, IV. svazek, Academia 1962

⁸ KUTÍLKOVÁ Dagmar. *Vojenské odívání: Od třicetileté války do počátku 20. století*. Praha: Lidové noviny, 2008. ISBN 80-710-6934-5.

Vojenská uniforma také přesahovala do sociálního prostředí armády. Pozitivně ovlivňovala sociální klima vojska, neboť její nositelé vyjadřovali ideovou jednotu a společně tvořili vizuálně kompaktní celek⁹. Stejnokroj také významně stíral rozdíly sociálních prostředí, ze kterých jednotliví vojáci pocházeli.

Konec 17. století také přinesl počátek rozvoje profesních stejnokrojů. Obdobně jako u vojenských uniforem nalézáme v historických pramenech zmínky o prvcích společné symboliky, bavě či střihu oděvu charakteristickém pro danou skupinu ve společnosti, kterou pojil společný prvek. Šlo hlavně o cechovní uniformy či symboly či uniformy hodnostářů a úředníků.

Přestože se většinou tyto stejnokroje lišily barvou či střihem, obsahovaly určité společné znaky (výšivka, knoflík, řetěz, hodnostní označení apod.), které vyjadřovaly příslušnost jedince k dané skupině a také mnohdy vyjadřovaly postavení jednotlivce v hierarchii skupiny nebo symbolizovaly jeho postavení ve společnosti¹⁰.

Některé profese si tento společný prvek uchovaly do současné doby. Příkladem mohou být uniformy policistů, lékařů a zdravotních sester, pracovníků v lesním hospodářství, kuchařů a číšníků, letušek, pracovníků na železnici apod. Uniforma jako společný profesní prvek nevyjadřuje pouhou příslušnost k dané skupině, ale z pohledu současného oděvního průmyslu jde také zajisté o funkční prvek. Jako příklad lze uvést vlastnosti určitých materiálů policejních uniforem, jakými jsou reflexní prvky, goretexové materiály s odolností vůči vodě či zvýšená mechanická odolnost použitých tkanin. Dalším příkladem pak může být funkční odlišení personálu nemocnice i pomocí barev uniforem zdravotnického personálu.

Také tzv. Dress Code, který se stal etalonem dnešní moderní korporátní identity je jednoznačně formou takové profesní uniformy. Přestože nenařizuje konkrétní podobu oděvu či volených doplňků, vymezuje zcela jednoznačně mantinely tolerované či jinak

⁹ SKARLANTOVÁ Jana. *Oděv jako znak*. Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-330-6.

¹⁰ KYBALOVÁ Ludmila. *Baroko a Rokoko – Dějiny odívání*. Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-142-5.

přípustné míry individualizace jednotlivce – zaměstnance. Nosnou myšlenkou Dress Code dle Skarlantové (2007) je podpora dobré image firmy a tím i vyjádření loajality zaměstnance s firmou. Obvykle se Dress Code vyznačuje charakteristickým důrazem na využívání konzervativního oblečení zaměstnanci.

1.3 VÝSKYT ŠKOLNÍCH STEJNOKROJŮ NA NAŠEM ÚZEMÍ

Přestože je školní uniforma poměrně běžným doplňkem v mnoha zemích světa a tvoří tradiční oděv studentů a žáků napříč úrovněmi škol, v odborné literatuře lze o tomto tématu nalézt jen minimum informací. Informace v této kapitole práce tedy čerpá převážně z dostupných novinových článků o historických vývojových trendech v oblékání.

Historicky nejstarší zmínkou o užití stejnokrojů na akademické půdě nalzáme v období 14. stol., kdy byla pražskému rektorovi Univerzity Karlovy předepsána povinnost nosit červený talár s hermelínovým pláštěm a hranostajovou pokrývkou hlavy. Tento trend byl dle Skarlantové (2007) převzat z Francie, kde tehdejší společnost kladla důraz na vyjádření výlučného postavení a prestiže akademické obce ve společnosti.

Samotný stejnokroj pak také vyjadřoval příslušnost k určité akademické hodnosti v akademické obci a rozděloval akademiky dle honosnosti stejnokroje na profesory, dále magistry, doktory, bakaláře a studenty. Mistři a doktoři měli červené taláry a na hlavách nosili baret, který je odlišoval podle daných fakult. Oproti profesorům byly taláry mistrů a doktorů méně okázalé. Jednodušší oděv pak halil bakaláře. Jednalo o se o oděv bez podšívky a pokrývka hlavy měla tvar kukly. Nejprostší oděv pak halil studenty a svým tvarem připomínal řeholní oděv s obvyklou širokou kapucí.

Hlavní funkcí stejnokrojů pak bylo rozlišení členů akademie k příslušným fakultám a zajištění důstojného oděvu studentům. Ne všichni studenti, a to platí obzvláště pro ty z vyšších vrstev společnosti, však tento stejnokroj vnímali pozitivně. Snahy o individualizaci, či postavení své sociální vrstvy tak demonstrativně prezentovali pomocí doplňků, kterými byly například honosné opasky, nebo úpravou délky suknice. Sílicí

odpor studentů proti uniformám pak zapříčinil jejich úplné zrušení na přelomu 15. a 16. století.¹¹

Shodné prvky v odívání studentů nalzááme dále v Evropě 19. století. Obzvláště univerzitní móda byla výrazně ovlivněna použitím fraku a úzkých kalhot v různobarevném provedení.

V poválečné módě Československa byl určujícím prvkem Sovětský svaz, ve kterém se školní stejnokroj používal k potlačení třídních rozdílů a rozvoji soudržnosti žáků. Oděv žáků v československém školství byl tímto trendem sice ovlivněn, ale k zavedení školních uniforem jako povinného prvku ani v této době nedošlo. V odívání žáků základních škol byly patrné shodné prvky, a to obzvláště v oblasti sportovní módy, kde převládaly společné barvy a střihy. U chlapců byla sportovním úborem modrá tepláková uniforma, červené volné trenýrky a bílé tričko či nátělník. Dívky pak oblékaly obdobnou sestavu bílého nátělníku a modrých trenýrek, případně sportovní komplet laděný do modrých barev.

Školní oděv používaný běžně při vyučování byl z části ovlivněn charakteristickými doplňky, jakými byly mašle do vlasů (dívky) a červené šátky (chlapci i dívky) doplněné modrou či bílou košilí s límečkem. U dívek převládaly sukně a punčocháče, chlapci nosili kalhoty. U starších žáků, a to hlavně u chlapců, pak můžeme nalézt jako společný prvek vázanku.

I přes všechny výše uvedené společné znaky se nejednalo o školní uniformy. Školní uniforma či školní stejnokroj z podstaty své funkce vyžaduje jednotnou oděvní kulturu, předepsanou vnitřním předpisem školy. Jde tedy o závazný a vynutitelný prvek společné oděvní ustrojenosti, který sjednocuje střih, barvu, látku, styl, logotyp či motto oděvu, případně doplňky k oděvu a tím jednoznačně určuje příslušnost nositele ke dané konkrétní skupině osob.

¹¹ KYBALOVÁ Ludmila. *Baroko a Rokoko – Dějiny odívání*. Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-142-5.

Ve výše uvedených prvcích společné ustrojenosti žáků z dob socialismu tedy nelze spatřovat pokus o zavedení školních uniforem do českého školství. V oblasti sportovní módy školní mládeže šlo převážně o nedostupnost variantních modelů a střihů ať již plynoucí z normalizačních trendů či nedostupnosti dostatku státních výrobních podniků. V oblasti běžné školní módy pak výše popsany stejnokroj určoval spíše politické smýšlení a směřování rodiny žáka bez vazby ke konkrétní školní instituci.

V novodobých dějinách Československa psaných po ukončení „vlády jedné strany“ nebyl v prvopočátku žádný výrazný trend v oblasti školních uniforem cokoliv nového zavádět. Socialistické školství potřebovalo reformovat hlavně metody a formy vzdělávání. Zásadní zásahy směřovaly do obsahu a formy vzdělávání a dále do způsobů výchovy žáků k demokratickým hodnotám nové společnosti.

Oproti umírněným reformním směrům Československa sousední Polsko po incidentu na Gdaňském gymnáziu schválilo školní uniformu jako jeden z prvků ochrany žáků před dopady šikany ze strany spolužáků. Součástí těchto změn byl také zákaz internetových stránek s pornografickým či jinak nevhodným materiálem. Úpravu doznal také statut učitele, který byl nově úřední osobou požívající ochranu výkonu své práce ze zákona. Napadení vyučujícího tedy znamenalo pro žáky spáchání úmyslného trestného činu, za který hrozí trest odnětí svobody až na 10let¹². Výše uvedené změny měly podle vicepremiéra a ministra školství Romana Giertycha působit preventivně na žáky i na samotné vyučující. V konečné podobě zákona však byla ponechána volnost řediteli školy, zda budou školní uniformy v prostředí dané školy povinné či nikoliv. Samotná novela tedy nepřinesla zásadní změnu ve smyslu plošného zavedení školních uniforem v Polsku ani porevolučním Československu.

¹² POLSKÁ VLÁDA, *Novela školského zákona z roku 2007*. [online] [cit. 31-01-2020] Dostupné na WWW:<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/polsti-zaci-pujdou-do-skoly-v-uniforme-a-bez-mobilu/r~i:article:352614/>

Opětovnou diskuzi na téma školních uniforem pak ve společnosti rozpoutal vzestup soukromých škol¹³. Tradiční propojení středního školství s ekonomicko-výrobním prostředím již nadále nebylo majoritním faktorem při zakládání škol. Dlouhodobý úpadek a chybějící koncepce českého školství vedly k rozvoji soukromého školství v oblasti základních škol a gymnázií. Tam, kde podle vlastních slov rodičů nefungoval stát, bylo zapotřebí vzít iniciativu do vlastních rukou. První soukromá gymnázia a základní školy tak byly zakládány ve větších aglomeracích, ve kterých měly suplovat chybějící kapacitu stávajících škol nebo jejich nízkou kvalitu.

Za příklad můžeme uvést jednu z námi oslovených soukromých škol, a to osmileté gymnázium a základní školu OPEN GATE v Babicích u Prahy. Školu pro nadané děti založil a prostřednictvím nadace The Kellner Family Foundation z části také financuje český podnikatel Petr Kellner. Jak sám uvedl, při zakládání této školy se inspiroval ve Velké Británii, kde je koncept školních uniforem v běžném provozu školy běžným prvkem. Škola funguje od roku 2005 a její současná kapacita ročně zajišťuje vzdělání pro více než 550 studentů a žáků.

„Předepsaná školní uniforma, a to ve dvou verzích (slavnostní a běžná), je pro všechny žáky a studenty školy povinná v běžném provozu školy. Slavnostní uniforma pro chlapce je složena z tmavě modrého vlněného saka, bílé bavlněné košile s dlouhým rukávem a tmavě modrých vlněných kalhot. Slavnostní uniforma dívek je složena z tmavě modrého vlněného saka, bílé bavlněné košile s dlouhým rukávem a vlněné tmavě modré sukně s podšívkou. Obě verze pak společně doplňuje hnědý či černý opasek a modrozelená kravata. Nová verze školní uniformy nemá viditelně umístěné logo školy. Příslušnost ke škole vyjadřují studenti pomocí odnímatelného odznaku do klopky saka, který je opatřen logem a názvem školy. V tomto aspektu se nové školní uniformy výrazně liší od původních modelů, které obsahovaly logo školy ve formě viditelné výšivky“¹⁴.

¹³ MŠMT, *Statistické ročenky školství za období 2005-2019, Výkonové ukazatele, Základní vzdělávání – podle zřizovatele*, [online] [cit: 23.2.2020] Dostupné na WWW: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>

¹⁴ PhDr. KOŽNAROVÁ Kateřina, ředitelka školy Open Gate. Babice, 2020. [cit. 2020-02-11] [z polostrukturovaných rozhovorů autora]

Shrneme-li výše uvedené informace, můžeme se pokusit odvodit důvody, proč stejnokroje v českém školství zavedeny nikdy plošně nebyly. Dostupné historické prameny nám ukázaly, že pokusy o zavedení stejnokrojů byly vždy nějakým způsobem spojeny s tlakem okolních zemí. České země po celou zkoumanou historickou etapu patřily do větších státních či mocnářských celků nebo byly pod jejich přímým vlivem. Pokusy o zavedení stejnokrojů do českých škol tedy nutně musela provázet nevole z opětovného diktátu cizí mocnosti, ať již důvody pro takové zavedení mohly být jakkoli prospěšné. Také svět otřesený dvěma světovými válkami zanechal v lidech výrazný odpor k uniformám, neboť nebyly symboly hrdinství a prestiže, ale naopak symbolem utrpení. Zvláště II. světová válka posunula hranice válečných zločinů proti lidskosti na našem území i ve světě a znamenala tak výrazný posun ve smýšlení lidí k uniformě jako k symbolu.

1.4 FUNKCE STEJNOKROJE

Z historických pramenů tedy víme, že stejnokroje obecně plnily několik zásadních funkcí ve společnosti či dané skupině. Jako jednu z majoritních funkcí můžeme uvést funkci **rozlišovací**. Uniforma či stejnokroj jednoznačně určoval sounáležitost jedince s danou skupinou, případně byl rozlišujícím prvkem postavení jedince v hierarchii dané skupiny.

U skupin s vysokým společenským postavením či skupin elitních pak stejnokroj plní také funkci **prestižní**. Členům takových elitních skupin umožňuje prožívat pocit sounáležitosti a hrdosti a demonstrovat svou příslušnost k vyšší či jinak elitní společenské vrstvě. Prestižní funkce stejnokroje také může pozitivně motivovat jednotlivce v cíli stát se členem takové elitní skupiny, a také v práci a vyšší odpovědnosti za své činy v rámci samotné skupiny. U některých jedinců může pomáhat zvýšit sebevědomí a motivaci.

Uniforma také může plnit funkci **manifestační**. Jak uvádí autorka Skarlantová (2007) „oblečení bylo vždy jedním z prostředků, jak viditelně, názorně a rychle manifestovat názorovou orientaci nositele“.

Macek (2003) tuto funkci označuje jako **komunikační** či **informační**. Stejnokroj případně jeho dílčí symboly mohou být prostředkem, jak informovat okolí o určitém

postoji, uznávaných hodnotách či ideovém názoru jeho nositele. Příkladem mohou být městské subkultury. Přestože nemají pevně stanovenou podobu stejnokroje, symbolické užití konkrétních prvků společné ustrojenosti jednoznačně demonstruje příslušnost jedince k dané subkultuře či sdílené myšlence¹⁵. Příkladem takových městských subkultur jsou mimo jiné Goth, Emo nebo Skinheads.

Uniformy také plní funkci **praktickou** a **ochrannou**. Zejména výrobní podniky, obranné složky státu, profesní či jiné skupiny mohou považovat tuto funkci stejnokroje za významnější než dříve citovanou funkci rozlišovací. Například citované výrobní podniky při poskytování pracovních oděvů svým zaměstnancům jistě budou preferovat funkčnost a praktičnost takového oděvu, případně jeho ochrannou funkci před ostatními výše uvedenými.

Ve výčtu funkcí, jaké může poskytovat stejnokroj jedince v rámci dané skupiny, bychom mohli pokračovat dále, my se však nyní zaměříme na důvody pro a proti zavedení stejnokrojů do prostředí českých škol.

¹⁵ MACEK Petr. *Adolescence*, 2. upravené vydání. Praha, 2003. ISBN 80-17178-747-7.

2 SOCIÁLNÍ KLIMA TŘÍDY A JEHO VLIV NA VÝSKYT ŠIKANY

Šikanování je jednoznačným aktem směřujícím k porušování osobnostních práv člověka. V období dospívání, se kterým se povinná školní docházka pojí, může představovat významný milník v dalším životě všech nezletilých aktérů, kterých se projev šikany dotýká. V období utváření osobnosti dítěte může šikana negativně ovlivnit psychický i fyzický vývoj dítěte, narušit jej a zanechat následky na celý život.

V této kapitole tedy budeme zkoumat šikanu a její dopady na sociální klima běžné třídy základní školy, výskyt, formy šikany a poměr jejich zastoupení v českém školství a způsoby a možnosti prevence tohoto sociálně patologického jevu.

2.1 SOCIÁLNÍ KLIMA TŘÍDY

Pod pojmem sociální klima třídy označujeme dlouhodobé jevy typické pro prostředí konkrétní třídy a konkrétního učitele. Autoři Mareš a Ježek (2012) jej definovali jako skupinový jev, ve kterém má na klima třídy svůj názor a tvoří si v něm svou zkušenost, každý jeho aktér¹⁶.

Přestože je pojem sociální klima třídy používáno v odborně-praktické literatuře hojně, nepanuje mezi odborníky shoda, co je pod tímto termínem vlastně přesně myšleno. Jeden z výkladů staví sociální klima školy jako metaforu k osobnosti člověka samého. Klima vyjadřuje charakter školy a přestože mají všechny školy stejné základní cíle, tak existují v různých prostředích, různé době a mají různé zkušenosti. Na základě těchto svých charakteristik osobnosti „se snaží“ své cíle naplňovat.

¹⁶ MAREŠ Jiří, JEŽEK Stanislav. *Klima školní třídy*. Národní ústav pro vzdělávání, PRAHA, 2012. [cit. 2020-02-03], [online], ISBN 978-80-87063-79-8, Dostupné z WWW: http://www.nuov.cz/uploads/AE/evaluacni_nastroje/15_klima_skolni_tridy.pdf

Sociální klima školy můžeme vymezit jako ustálený postup vnímání, prožívání, hodnocení a reakcí všech aktérů školy na současné či budoucí podněty nebo události, které se ve škole odehrávají. Sociální klima třídy pak v tomto kontextu označuje sociálně-psychologické jevy typické pro danou třídu a daného učitele v prostředí této školy v dlouhodobém horizontu. Volně řečeno, jde o očekávané reakce na podněty, očekávané způsoby komunikace, hodnocení, subjektivní a sdílené vnímání aktérů tohoto sociálního prostředí na události ovlivňující toto sociální prostředí.

Zkušenosti odborníků z řad pedagogických pracovníků působících v přímé výuce a pracovníků poradenských zařízení poukazují na závislost mezi učením a chováním žáků a jejich mikro-sociálním prostředím, ve kterém k této výuce a výchově dochází. Tímto sociálním prostředím je v širší míře samotná škola, učitelský sbor, konkrétní školní třídy a konkrétní vrstevnické skupiny a v míře užší pak ekvivalent tohoto prostředí ve formě konkrétní třídy, jejího učitele, žáků, jejich rodičů a vrstevníků.

Pro zkoumání interpersonálních vztahů na základě preferencí v rámci této sociální skupiny školní třídy se obvykle používá diagnostická metoda zvaná sociometrie. V těchto vztazích jednotlivých členů třídy lze nalézt strukturu navzájem propojených a hierarchicky uspořádaných pozic a rolí, které utvářejí tzv. sociometrický status jedince ve skupině. Sociometrický status pak vypovídá o vnímání jedince skupinou a jeho pozici ve skupině¹⁷.

Výskyt šikany mezi jednotlivými aktéry této sociální skupiny pak jednoznačně poukazuje na těžkou poruchu vztahů skupinového organismu, jakým školní třída bezesporu je. Ve zdravě nastaveném prostředí třídy se šikanování jen těžce ujímá. Šikana totiž nevzniká v pomyslném vzduchoprázdnu a není také pouhou záležitostí jednotlivce. Jde o pozvolný proces, který má určitá stádia a který postupně zasahuje, ať již přímo, či nepřímo všechny členy školní třídy.

¹⁷ NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.

Pokud udělíme šikaně pomyslný statut nemoci, pak před akutním projevem nemoci skupina prochází těmito stádii onemocnění: (Kolář 2005)

- 1) Vyloučení jedince z kolektivu (tzv. „ostrakismus“)
- 2) Rostoucí míra manipulace anebo počátky fyzické agrese
- 3) Vytvoření jádra
- 4) Přijetí nových norem skupinou
- 5) Dokonalá šikana ve formě totality

V těchto jednotlivých stádiích Kolář také spatřuje odpověď na otázku „proč se oběť nechá šikanovat“. Pozvolný nástup šikany případně její nezjevné formy obětí totiž zpočátku nemusí vůbec považovat za nebezpečí. Varovné signály mohou být přehlíženy nebo bagatelizovány, a to jak obětí samotnou, tak i okolím oběti, tedy kolektivem třídy i třídním učitelem¹⁸.

2.2 ŠIKANA

V současné době neexistuje žádný právní předpis, který by jasně vymezoval pojem šikana nebo se přímo zabýval otázkou šikanování mezi dětmi. Pojem šikana je značně široký a může se projevovat různými způsoby od přezírání, drobných krádeží, fyzického napadání až po sofistikované projevy kyberšikany obětí.

Metodický pokyn MŠMT šikanu vymezuje takto:

„Šikana je agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany

¹⁸ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3.

učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoučelností agrese“.¹⁹

Stejný dokument pak také rozlišuje tři základní podoby šikany:

- přímou,
- nepřímou
- elektronickou

Historicky lze šikanu vymezit jako fyzické i psychické týrání jedince v rámci dané skupiny. Samotné slovo šikana pochází z francouzského slova „*chicane*“ a označovalo všechny formy obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, nadbytečné byrokracie, zneužívání moci nebo jiné zlovolné jednání jedince nebo skupiny vůči šikanované oběti²⁰.

Říčan (1995) vymezuje pojem šikana takto, „*Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě, nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti apod.*“

Kolář (2005) rozšiřuje definici o úmyslné jednání: „*Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.*“²¹

¹⁹ MŠMT, *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)*, 2016, [cit. 2020-03-03] [online] Dostupné na WWW: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

²⁰ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9.

²¹ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3.

Vágnerová (2011) pak rozšiřuje definici oběti i agresora: „*Šikana je úmyslné a opakované fyzické a psychické ubližování slabšímu jedinci (skupině) silnějším jedincem (skupinou)*.“²²

Za základní znaky šikany pak lze považovat záměrné jednání s cílem ublížit, nepoměr sil, převahu agresora nad obětí a opakování těchto jednání v čase²³ (Kolář 2005) a dále manipulativní chování či jednání s druhými ve formě otevřené i skryté agrese, nedostatek vcítění se do pocitů druhých a absenci tolerance vůči jinakosti²⁴ (Zapletalová 2001)

2.3 PREVENCE ŠIKANY

Prevenici (lat. „*praevenire*“ – předcházet) zpravidla chápeme jako souhrn aktivit a opatření, které slouží k předcházení nějakého nežádoucího jevu. Prevenici šikany pak rozumíme soubor takových opatření, které oslabují případně úplně eliminují výskyt faktorů ovlivňujících sociálně patologické jednání, jakým šikana je.

Bendl (2003) v případě prevence šikany ve školním prostředí klade jednoznačně důraz na spolupráci zainteresovaných stran. Tedy vedení školy, pedagogů, rodičů, dalších dotčených orgánů nebo organizací, které se problematikou šikany ve školách zabírají.

Kolář (2001) vidí úspěch preventivních opatření v důsledně propracované metodice, odborné připravenosti a promyšlenosti postupu všech aktérů působících na poli prevence, ať již na úrovni celorepublikové (MŠMT), nebo lokální (škola, pedagogové školy, rodiče, odborná poradenská zařízení a další spolupracující organizace).²⁵

²² VÁGNEROVÁ Kateřina (ed.) et al. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*, 2. vydání. Praha: Portál, 2011. ISBN 80-7367-611-7.

²³ KOLÁŘ Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.

²⁴ PhDr. ZAPLETALOVÁ Jana. *Monitorovací systém problémových projevů chování*. Praha: IPPP ČR, 2001. [cit. 2020-03-02] [online]. Dostupné na WWW: http://www.pprch.cz/d/doc_file_213_3431eec351bad83fd614f310fe71224b___pdf/J-Zapletalova-Monitorovaci-system.pdf

²⁵ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3.

Úrovně prevence lze podle Bendla rozdělit do tří základních oblastí

- Za základní prevenci (tzv. primární prevenci) považuje harmonickou výchovu dítěte, dostatečnou informovanost rodiny dítěte o rizicích a významu šikany a preventivní opatření přijímané školou k eliminaci či omezení faktorů vedoucích k rozvoji šikany v prostředí školní třídy a školy.
- Za neméně důležité (tzv. sekundární prevenci) pak považuje přijetí funkčních opatření v případě zachytu šikany. Mezi tyto funkční opatření řadí bezodkladné vyšetření zachyceného případu šikany, zamezení další agrese směřované k oběti šikany a vyhledání důvodu vzniku šikany např. pomocí rozhovorů vedených s kolektivem žáků a rodičů aktérů. Na základě této diagnostiky pak doporučuje přijmout opatření na úrovni školy a kolektivu třídy eliminující toto nežádoucí chování v budoucnosti.
- Měla-li primární prevence předcházet vzniku šikany a sekundární prevence pak z jednotlivých případů šikany vyvodit patřičné důsledky pro budoucí praxi, pak terciální prevenci lze podle Bendla spatřovat v předcházení trvalého a vážného poškození zdravotního stavu oběti a dopadům na jeho společenský život.²⁶

2.3.1 VYBRANÉ INSTITUCE PŮSOBÍCÍ NA POLI PREVENCE A POMOCI OBĚTEM ŠIKANY

Seznam institucí působících na poli primární prevence šikany ve školním prostředí lze nalézt na webové prezentaci Národního ústavu pro vzdělávání v záložce témata a následně certifikování poskytovatelé²⁷.

²⁶ BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-08-9.

²⁷ Národní ústav pro vzdělávání, [cit. 8-6-2020], [online], Dostupné na WWW: http://www.nuv.cz/modules/catalog/index.php?h=product&a=index&id_catalog=15

Samotné MŠMT²⁸ na tento rozcestník poskytovatelů poradenských a preventivních služeb odkazuje ve svém metodickém doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních²⁹

Dále, jak je uvedeno výše v metodickém pokynu MŠMT, spolupracují se školou na poli primární prevence a pomoci obětem šikany školská poradenská zařízení, konkrétně pedagogicko-psychologická poradna (PPP), středisko výchovné péče (SVP) a dále orgán sociálně právní ochrany dětí (OSPOD), policie ČR, diagnostický ústav, psychiatrická léčebna a organizace certifikované MŠMT.

2.4 ŠIKANA V PROSTŘEDÍ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Jak bylo uvedeno výše, pojem šikana obsahuje široký výčet cíleného a opakujícího se negativního chování působeného skupinou či jednotlivcem proti jednotlivci či jiné skupině s primárním účelem způsobit mu fyzickou či psychickou újmu. Výskyt tohoto negativního fenoménu v prostředí základních škol mapuje tematická zpráva Prevence a řešení šikany a dalších projevů rizikového chování ve školách, České školní inspekce z roku 2016. Zpráva sumarizuje incidenci šikany v období let 2012 až 2015.

Základní informaci, ze které můžeme vyjít, tvoří podíl škol, které řešily v tomto období alespoň jeden incident šikany. Z celkového objemu základních škol zapsaných v rejstříku škol a školských zařízení MŠMT v tomto období řešila třetina alespoň jeden výskyt šikany. V období školního roku 2014/15 pak tvořil podíl zasažených škol celých 41 %.

Z pohledu této práce je pak neméně zajímavé rozdělení případů šikany podle převažujícího důvodu vzniku. Přestože nejvýznamněji je zastoupena důvod osobnostní charakteristiky oběti 42,1 %, sociální znevýhodnění (např. oblékáním či absencí

²⁸ MŠMT – Ministerstvo školství a tělovýchovy ČR, zkratka

²⁹ MŠMT, *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č.j. 21291/2010-28*, [cit. 2020-03-04] [online] Dostupné na WWW: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>.

mobilního telefonu) tvoří podle zprávy ČŠI 20,6 % všech případů a jde tedy o druhý nejvýznamnější důvod vzniku šikany na běžné třídě základní školy.

Z projevů šikany pak dominuje slovní šikanování 92 %, které je následováno kyberšikanou 52 % a projevy fyzického násilí 48%.

Mezi spolupracující subjekty v řešení šikany pak jednoznačně podle zprávy ČŠI patří OSPOD (28,3%) následovaný školským poradenským zařízením (26,4%), policií ČR (20,8%) a středisky výchovné péče (17%). V prevenci šikany pak podle zprávy převažují téměř shodnou měrou školská poradenská zařízení 75,5 % a policie ČR 73,6 % a dále se významně podílejí neziskové organizace 49,1 %, OSPOD 43,4 % a zřizovatelé 35,8 %.³⁰

Autor této práce si také dovoluje prezentovat dílčí statistiku projektu NNTB („Nenech to být“ – www.nntb.cz), který vznikl původně jako iniciativa studentů vytvořit online prostor – schránku důvěry, ve kterém lze sdílet a aktivně bojovat s konkrétními případy šikany páchané na žácích a studentech napříč školami. Tento projekt ke dni psaní této práce postihuje také šikanu ve firemním prostředí ve formě mobbingu a bossingu a významně přerostl hranice České republiky.

Na žádost autora práce o statistická data četnosti případů šikany na základě odívání či oděvních doplňků šikanovaných odpověděl jeden ze zakladatelů projektu NNTB, Jan Sláma.

„Můžeme uvést, že za poslední 3 roky (od vzniku NNTB) jsme zaznamenali 192 důvodů k šikaně kvůli vzhledu člověka, což je nejčastější důvod k šikaně, který nám děti udávají. Následují schopnosti s 38 případy (čísla jsou to vůči 5000 všech upozornění malá, jelikož děti obvykle důvod neudávají), 14 % vzhledu pak tvoří právě oblečení s 28

³⁰ Česká školní inspekce, *Tematická zpráva ČŠI – Prevence a řešení šikany a dalších projevů rizikového chování ve školách*, [cit. 2020-03-05], [online], Dostupné na WWW: https://www.csicr.cz/Csicr/media/Prilohy/PDF_el._publikace/Tematicke%20zpravy/2016_TZ_prevence_a_reseni_sikany.pdf

případy. Jedná se ale pouze o upozornění, kde byl tento důvod vyloženě uveden. Celkově jich bude mnohem víc³¹.

³¹ SLÁMA Jan. Z korespondence spoluautora projektu Nenech to být. [cit. 2020-03-09] Zdroj: e-mailová korespondence autora.

3 NÁZORY ODBORNÉ VEŘEJNOSTI NA ŠKOLNÍ UNIFORMY

K zjištění názoru veřejnosti byla přezkoumána dostupná periodika, která téma školních uniforem zkoumala v rámci svých publikací. Dále praktické dílčí výzkumná šetření ve formě anket a diskuzí mapujících zájem odborné či laické veřejnosti.

Články publikované v periodikách, ve kterých bylo toto téma diskutováno primárně, přinášely komentáře událostí spojených se školními uniformami nebo událostmi, ve kterých byly školní uniformy citovány z prostředí zemí mimo Českou republiku, a přinášely reflexi k těmto událostem ve formě anket nebo komentářů, jejichž zdroj tvořili hlavně čtenáři těchto periodik.

Tato kapitola práce tedy čerpá z těchto omezených informačních zdrojů, neboť žádný ucelený vědecký výzkum nebo jiná práce zaměřující se na téma školní uniformy jako možného prostředku prevence projevů šikan nebyla v České republice publikována.

3.1 PRŮZKUM PROVÁDĚNÝ NÁRODNÍM PARLAMENTEM DĚTÍ A MLÁDEŽE

Jeden z nejstarších průzkumů mínění veřejnosti vnikl v období roku 2012 a předcházela mu mediálně diskutovaná reportáž z roku 2009 na téma „Školní uniformy“, ve které svůj názor na problematiku zavedení školních uniforem do prostředí českých škol vyjadřovali ředitelé škol, učitelé i zákonní zástupci žáků. Jediná skupina, která nedostala prostor se k danému tématu vyjádřit, byla samotná skupina žáků a studentů, které se tento krok bytostně dotýkal. Na zasedání Rady a předsednictva NPDM³² tedy byl odsouhlasen vlastní průzkum NPDM, který zmapuje postoj samotných žáků a studentů k této problematice³³.

³² NPDM – Národní parlament dětí a mládeže, zkratka

³³ MUDr. VANÍČKOVÁ EVA a kol., CSc. *Participace dětí*. [cit 2020-02-26] [online] dostupné na WWW: <https://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/17301/PARTICIPACE-DETI.html/>

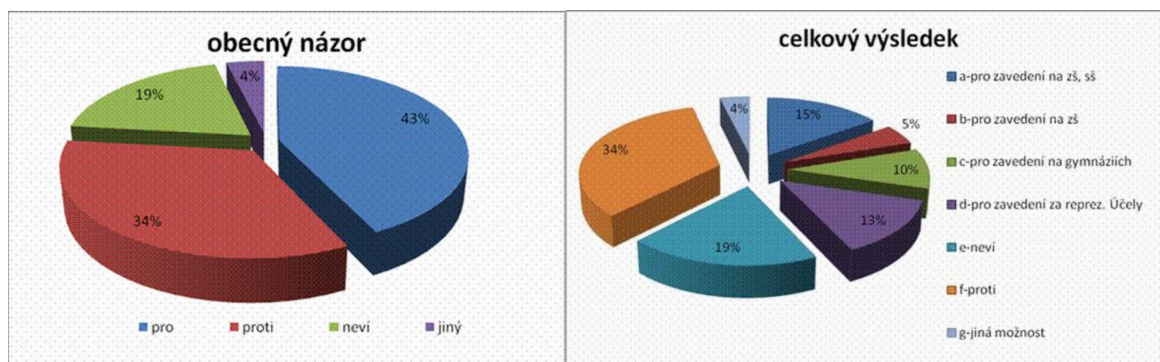
Vytvořili tedy jednoduchý, v textu níže citovaný dotazník, který se skládal z jediné otázky a sedmi variant odpovědí:

Jaký je Váš názor na zavedení školních uniforem?

- a) Jsem pro jejich zavedení jak na základních, tak na středních školách
- b) Jsem pro jejich zavedení jen na ZŠ
- c) Jsem pro jejich zavedení jen na gymnáziích
- d) Jsem pro jejich zavedení, ale jen za reprezentačními účely (koncerty, dny otevřených dveří, ...)
- e) Nevím, záleželo by na ceně a vzhledu
- f) Jsem proti, nápad se mi nelíbí
- g) Jiná možnost

Jednotlivé odpovědi byly rozděleny do tabulky, která obsahovala mimo samotnou volbu respondenta také rozlišovací údaje k umožnění následného členění získaných dat, tedy rok narození a pohlaví respondenta.

Celý výzkum proběhl ve více než pěti městech České republiky a zúčastnilo se jej 1769 respondentů ve věku od deseti do šedesáti tří let. Nejpočetnější skupinu tvořili studenti narození mezi lety 1988 a 1994. Ženy byly zastoupeny ve skupině respondentů 61 % a převažovaly tak muži, kteří tvořili zbylých 39 %.

Obr. č. 1 a 2 – Výsledky průzkumu prováděného NPDM³⁴

Výsledky ankety jsou patrné na výše přiložených grafech. Výrazná skupina respondentů zvolila odpověď „nevím“ s odvoláním na neznalost ceny a vzhledu stejnokroje. V obecné rovině pak panovala shoda v diskuzi, na jaké úrovni škol by měly být školní uniformy zavedeny. Respondenti inklinující k zavedení uniforem se shodně zasazovali o zavedení školních uniforem na všechny v anketě uvedené úrovni škol bez rozdílu.

Sumární graf na obrázku vlevo ukazuje, že názor pro zavedení školních uniforem převažoval, i když významným faktorem, který výsledek mohl přiklonit na obě strany, tvořila velká skupina nerozhodnutých respondentů. Konfrontací výsledků ankety s rozlišovacími daty respondentů se pak také nepotvrdila původní hypotéza, a to, že ženy budou zaujímat výrazně odlišný postoj k uniformě oproti mužům. Tento očekávaný „výrazný“ názorový rozdíl pak naopak tvořil pouhých 5 %. Z rozhovorů s respondenty ohledně důvodů ovlivňujících jejich postoj k uniformě pak většina uvedla, že má strach z pořizovací ceny uniformy a někteří doplnili, že by bylo nejlepší, aby si každá škola zavedení stejnokrojů řešila individuálně dle možností svých studentů³⁵.

³⁴ SKŘEBSKÁ Aneta. *Chceme školní uniformy?* Portál adam.cz, 2009. [cit: 2020-02-26] [online] dostupné na WWW: <http://www.adam.cz/clanek-2009020023-chceme-skolni-uniformy.html>

³⁵ Dtto 32

3.2 VYBRANÁ ANKETA ÚSTECKÉHO KRAJE

Jiná anketa byla realizována v roce 2017 v rámci volební kampaně Ústeckého kraje. Novináři z celorepublikového periodika Deník položili lídrům osmi politických stran kandidujícím v tomto období do Poslanecké sněmovny ČR patnáct otázek obecného rázu³⁶, mezi kterými byla také otázka směřující k zavedení školních uniforem do prostředí českých škol. Z oslovených politiků se kladně k otázce zavedení školních uniforem do škol postavily pouze dva levicovní lídři. Kromě Jaroslava Foldyny z ČSSD kladně odpověděla také komunistická poslankyně Hana Aulická Jírovcová³⁷.

Ústecký kraj mimochodem toto téma otevřel již v roce 2013. Magistrát města Ústí nad Labem ve výše uvedeném roce zjišťoval názor ředitelů škol na toto téma. Radní Jan Eichner, který se k tématu vyjadřoval pro zpravodajský portál iDnes.cz uvedl, cituji: „*Názory byly různé, některým ředitelům se tato myšlenka líbila*“. Jak z článku uveřejněného ve výše uvedeném zdroji dále vyplynulo, shodli se oslovení ředitelé škol, že rozhodujícím prvkem v postoji pro či proti zavedení školní uniformy budou samotní zákonní zástupci žáků, a to z důvodu přenesené finanční náročnosti spojené s pořízením stejnokroje.

Jana Linhratová, ředitelka ZŠ ve Vojnovičově ulici prohlásila, že by se začleněním uniforem odstranily rozdíly mezi žáky, nicméně není pro formální anglo-japonský styl stejnokrojů, spíše by se zasadila o nějaké sportovnější pojetí stejnokroje. K danému tématu se vyjádřil také radní Pavel Dlouhý, který v konceptu školních uniforem vidí hlavně negativně vnímaný dopad finančního nákladu přenášeného na mladé rodiny. Radní Eichner také tisku zdůraznil, že šlo o odbornou diskuzi, tedy téma školních uniforem není plánovaným krokem radnice a nebylo projednáváno za účelem plánovaného nasazení stejnokrojů v Ústeckém kraji.

³⁶ Příloha II. Odpovědi na anketní otázky Ústeckého kraje

³⁷ Mostecký deník. *ANKETA: Zavedli byste ve školách uniformy?* 2017. [cit: 2020-02-26] [online] dostupné na WWW: https://mostecky.denik.cz/zpravy_region/anketa-zavedli-byste-ve-skolach-uniformy-20171018.html

Pod samotným článkem pak nalezneme internetovou anketu, ve které se mohli čtenáři k danému tématu vyjádřit formou hlasování. Na anketní otázku „*Souhlasili byste, aby vaše děti chodily do školy v uniformě?*“ pak z celkových 573 odpovědí připadalo na možnost ANO celkem 289 odpovědí a k možnosti NE se klonilo 284 odpovědí. Rozdíl pěti hlasů je tedy minimální a opětovně lze pozorovat názorovou neshodu veřejnosti k tomuto tématu³⁸.

3.3 ZAHRANIČNÍ STUDIE ANALÝZY VLIVU UNIFOREM NA VEŘEJNÝCH AMERICKÝCH ŠKOLÁCH

Abychom mohli analyzovat koncept stejnokroje ve školním prostředí, musíme bohužel opustit poměry České republiky a poohlédnout se po ucelených vědeckých studiích ze zahraničí.

Za příklad nám může posloužit analýza vlivu uniforem ve veřejných amerických školách³⁹, kterou zadala ke zpracování vláda prezidenta Clintona. Výsledky analýzy byly ohromující, protože prokazovaly, že ve školním okrsku Long Beach státu Kalifornie došlo v souvislosti se zavedením uniforem ve školách k snížení krádeží o 35 % a násilí páchaném žáky na půdě školy až o 51 %.

Tato čísla utvrzovala americkou vládu ve správnosti využívání školních uniforem na školách jako preventivního prostředku k zvýšení disciplíny a redukci násilí a zločinnosti.

³⁸ IDNES.CZ, *Ústí otevřelo otázku školních uniforem, náklady by však nesli rodiče*, 2013 [cit: 2020-02-26] [online] dostupné na WWW: https://www.idnes.cz/usti/zpravy/skolni-uniformy-v-usti-nad-labem.A130416_1917661_usti-zpravy_alh

³⁹ NORUM Pamela S., WEAGLEY Robert O., NORTON Marjorie J. *Family & Consumer Sciences*, 1998. doi: 10.1177/1077727X980263001

Výzkum podrobili zkoumání sociologové D. L. Brunsm a A. Rockquemore (2003)⁴⁰. Ve své studii publikované v roce 2003 však došli k závěru, že uniformy mohou naopak působit negativně na školní prospěch. Brunsm upozornil, že během období, ve kterém bylo dosaženo takto významných pozitivních změn, prošly kalifornské školy významnými změnami. Byly vypracovány a zavedeny nové školní programy prevence, dále byla vyčleněna významná částka na rozšíření a zabezpečení zkoumaných škol, dozory na chodbách apod.

V kontextu těchto informací výše jmenovaní sociologové podrobně přezkoumali školní statistiky v návaznosti na výskyt kriminálního či asociálního chování studentů v daném časovém období. Tato jejich mravenčí práce nakonec přinesla naprosto odlišné závěry od původně zpracované vládní analýzy. Podíl vlivu školních uniforem na potlačení kriminálního či jinak asociálního jednání žáků je minimální. Jak Brunsm sám prohlásil:

Obléknout děti do uniforem je jako natřít chátrající budovu jasnými barvami. Přitáhne to pozornost, ale je to stále jen nátěr. “

Závěr studie D. L. Brunsm a D. Rockquemoreho se pokusila zpochybnit velká zastánkyně stejnokrojů A. Bodine (2003) tím, že poukázala na vědci chybně použitou statistickou analýzu dat⁴¹. Z jejich studie však i po správném použití statistické analýzy nadále jednoznačně vyplývalo, že nošení uniforem nemá na chování žáků žádný podstatný vliv ani rozhodujícím způsobem neovlivňuje jejich prospěch. Školní uniforma tedy nemohla být jediným a majoritním prostředkem na zlepšení situace na amerických školách tak, jak se z původní analýzy domnívali někteří z amerických politiků⁴².

⁴⁰ BRUNSM L. David, ROCKQEUNORE A. Kerry, *Effects of Student Uniforms on Attendance, Behavior Problems, Substance Use, and Academic Achievement*, 2010, [cit. 2020-02-25] [online] dostupné na WWW:

https://www.researchgate.net/publication/249036113_Effects_of_Student_Uniforms_on_Attendance_Behavior_Problems_Substance_Use_and_Academic_Achievement

⁴¹ BODINE, Ann. *The Journal of Educational Research*, 2003, Vol. 97. doi: 10.1080/00220670309597509.

⁴² EDUin.cz, *Školní uniformy. Ano, nebo ne?* 2012, [cit: 2020-02-26] [online] dostupné na WWW: <https://www.eduin.cz/titulka/skolni-uniformy-ano-nebo-ne/comment-page-1/>

4 SHRNUÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

Jak již uvedeno v úvodu, bakalářská práce si klade za cíl zjistit význam a míru využití školní uniformy jako preventivního prostředku k zamezení vzniku šikany v prostředí běžných tříd základních škol. Za tímto účelem jsme v teoretické části prozkoumali a popsali z dostupných pramenů vývoj a historii užití školních stejnokrojů na území našeho státu, jeho funkce, sociální klima třídy a jeho vliv na vývoj šikany, jako i samotný aktuální stav tohoto fenoménu v prostředí českých škol.

Přestože k povinnému plošnému zavedení školních uniforem v českém školství historicky nikdy nedošlo, zmapovali jsme úseky historie, ve kterých mělo české školství k tomuto kroku nejbliže. Období komunismu, tragická událost a s ní spojená následná novela školského systému v sousedním Polsku a nástup soukromého školství v porevolučním Československu rozpoutal debatu laické i veřejné společnosti o prospěšnosti školních uniforem a případných důvodech jejich zavedení i dopadech tohoto kroku na žáky a zákonné zástupce.

Tyto tendence jsme zmapovali a závěry dílčích anket veřejného mínění jak laické veřejnosti, tak politiků i samotných žáků v práci prezentovali. Z důvodu chybějících vědeckých studií zkoumajících reálný dopad školních uniforem na chování žáků a sociální klima třídy v Českém školství jsme hledali inspiraci ve studii zveřejněné v USA.

Všechny výše uvedené zdroje však neposkytují žádný konzistentní názor na danou problematiku a autor této práce se nemůže opřít o žádný vědecky podložený pramen, který by prospěšnost a přínos školních uniforem ve školském systému jednoznačně prokázal.

Abychom mohli vymezit negativní vlivy ovlivňující prostředí českého školství, bylo potřeba nejprve vymezit pojmy šikana, sociální klima školy a třídy a z těchto vyjít při zjišťování podnětů a tendencí ovlivňujících vznik projevů šikany na základních školách.

Za tímto účelem jsme uvedli závěry tematické zprávy ČŠI publikované v období roku 2016, která si kladla za cíl zmapovat fenomén šikany v prostředí českého školství.

Díličí statistiky uvedené v tematické zprávě ČŠI se podle názoru autora této práce dají jednoznačně interpretovat ku prospěchu školních stejnokrojů. Jak již uvedeno v dané zprávě, celých 20 % ze všech případů šikany směřovalo proti oděvu samotnému nebo oděvnímu doplňku šikanovaného.

To, že odívání žáků nesporně hraje významnou roli v jejich společenském postavení v rámci školní třídy a jejich vrstevnické skupiny, tak dokazují jak závěry šetření ČŠI, tak autorem prezentovaná data projektu NNTB, které byly v práci citovány.

Jaký názor na prospěšnost stejnokroje v prostředí základní školy a její běžné třídy však mají samotní ředitelé těchto škol, případně jaké poznatky a závěry učinili z jejich používání a zavedení do koncepce své školy, nevíme. Za tímto účelem tedy autor této práce oslovil množství základních škol poskytujících školské služby na území hlavního města Prahy. Závěry plynoucí z rozhovorů s řediteli škol, kteří se šetření účastnili, jsou prezentovány v praktické části této bakalářské práce.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 CÍL VÝZKUMU

Cílem výzkumu je tedy zjistit, zda zavedením školních uniforem do koncepce školy došlo k významnému snížení výskytu šikany na běžných třídách základních škol a zda toto opatření mělo nějaký významný vliv na vlastní identitu žáků. Za tímto účelem analyzujeme responze získané z postrukturovaných rozhovorů a pokusíme se stanovit míru vlivu školní uniformy na četnost výskytů projevu šikany před a po jejím zavedení do prostředí dané základní školy.

5.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Výzkumná otázka č. 1 – zjištění negativních vlivů školních uniforem na žáky, existují-li?

Výzkumná otázka č. 2 – Jaký postoj mají k vlastní uniformě či stejnokroji pedagogové dané školy?

5.2 METODOLOGIE VÝZKUMU

Výzkum probíhal za použití kvalitativní metody, a to ve formě polostrukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Na základě vlastního cíle a dílčích cílů byly stanoveny tematické bloky s předem připraveným souborem otázek zkoumajících danou oblast zájmu výzkumu.

Polostrukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami je verbální dialog dvou osob. Výzkumník má předem připravený soubor výzkumných otázek, které chce během rozhovoru probrat. Na rozdíl od přísně strukturovaného rozhovoru nejsou všechny otázky předem dané a v neměnném pořadí. Od nestrukturovaného se liší tím, že si zpovídáný nemůže říkat úplně, co by chtěl a autor má šanci si některé otázky připravit dopředu.⁴³

⁴³ REICHEL Jirí. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

Rozhovor byl rozčleněn na čtyři tematické bloky. První blok směřoval k identifikaci typu školy, zřizovateli, složení žáků, prostorovým a stavebním řešením budovy a způsobu formální implementace školních uniforem do koncepce školy.

Druhý blok otázek zkoumal socioekonomické zázemí žáků, skladbu tříd, začlenění cizinců do prostředí školy apod.

Ve třetím bloku otázky směřovaly ke zjišťování výskytů šikany, důvodu jejich vzniku a vlivu školních uniforem na tento fenomén před a po jejich zavedení. Dále zkoumaly vliv zavedení školních uniforem na vlastní identitu žáků a jejich smýšlení o uniformě.

Čtvrtý a poslední blok obsahoval otázky směřující k pedagogickému obsazení školy a zkoumal jejich smýšlení a postoj žáků k povinně používané uniformě a také k jejich vlastnímu nařízenému způsobu odívání.

Celkem bylo za účelem zodpovězení cíle výzkumu vytvořeno 26 otázek, které byly pokládány během rozhovoru tematicky podle výše popsanych bloků. Všechny odpovědi na položené otázky byly respondenty poskytnuty dobrovolně.

Osloveno bylo na území hlavního města Prahy 11 základních škol, které uvedly ve své webové prezentaci, že používají školní uniformy běžně v přímém vyučování a v provozu školy a že jsou tyto školní uniformy pevně zakotveny v koncepci školy. Z osloveného objemu škol se podařilo získat souhlas s polostrukturovaným rozhovorem v celkovém počtu pěti případů. Výsledný počet responzí je tedy poměrně nízký.

Důvody pro takto nízký okruh respondentů autor práce spatřuje v těchto faktorech:

- Neexistenci oficiálního seznamu základních škol, ať již celorepublikového nebo lokálního charakteru, který by zahrnoval informace o implementaci školních

uniformem do konceptu školy. Oficiální zdroj, jakým je Školský rejstřík⁴⁴, v tomto směru neposkytuje požadovanou míru informací.

- Nezáměr a neochota respondentů veřejně řešit případné výskyty šikany na své škole.
- Nízký až prakticky nulový počet škol používajících školní uniformy v sektoru veřejného školství
- Dopady COVID-19 na běžný osobní styk následovaný časově náročnými úkoly na poli ochrany zdraví zaměstnanců školy a žáků vytěžujícími ředitele oslovených škol.

Základní výzkumný soubor:

Všechny základní školy v České republice ve kterých, žáci užívají školní uniformy v běžném provozu a přímé výuce.

Výběrový soubor:

Oslovené základní školy na území hlavního města Prahy a přilehlého okolí – Babice u Prahy, ve kterých, žáci užívají školní uniformy v běžném provozu a přímé výuce.

Místo výzkumu:

Hlavní město Praha a blízké okolí. Konkrétně jde o Babice u Prahy, Praha 8, Praha 5, Praha 4⁴⁵

⁴⁴ MŠMT, *Rejstřík škol a školských zařízení*, [cit. 2020-03-05] [online] dostupné na WWW: <https://rejskol.msmt.cz>

⁴⁵ Kontaktní adresy ředitelství spolupracujících škol. Zdroj: vlastní poznatky autora

Níže uvedený seznam tedy reflektuje zájem oslovených škol na vlastním výzkumu a obsahuje základní informace o dané škole.

Samotné rozhovory pak probíhaly v rozmezí měsíců března a dubna 2020, a to z části telefonickou formou (3x) a z části osobní návštěvou ředitele školy (2x). Před každou návštěvou nebo telefonickým rozhovorem byl respondent upozorněn na pořizování zvukového záznamu, který bude po přepisu smazán. Dále byl upozorněn na použití anonymizovaných dat z rozhovoru a taktéž, že odpovědi nebudou uvozeny názvem školy. V záznamu hovoru je použit doslovný přepis zvukového záznamu, záznam není nijak zkreslován co do stylu, dialektu, větné skladby apod.

Tabulka č. 1 – Seznam oslovených škol

Název organizace	Typ školy	Forma zřizovatele	Datum a forma kontaktu	Účast na výzkumu
OPEN GATE – gymnázium a základní škola s.r.o.	Gymnázium a I. stupeň základní školy	Soukromý zřizovatel	20.1.2020 e-mailem	ANO
Základní škola COMPASS s.r.o.	I. stupeň ZŠ	Soukromý zřizovatel	20.1.2020 e-mailem	NE
Základní škola Fr. Plamínkové	I. a II. stupeň ZŠ	Obecní zřizovatel	20.1.2020 a 15.5.2020 e-mailem	NE
Základní škola Wonderland Academy	I. stupeň ZŠ	Soukromý zřizovatel	20.1.2020 e-mailem	ANO
Soukromá základní škola s RVJ - DINO ELEMENTARY SCHOOL, s.r.o.	I. stupeň ZŠ a gymnázium	Soukromý zřizovatel	20.1.2020 e-mailem	NE
Královská mateřská škola a základní škola, s.r.o.	I. a II. stupeň ZŠ	Soukromý zřizovatel	20.1.2020 e-mailem	ANO

Prague British International School	I. a II. stupeň ZŠ	Soukromý zřizovatel	20.1.2020 e-mailem	NE
Základní škola Parentes Praha	I. a II. stupeň ZŠ	Soukromý zřizovatel	20.1.2020 e-mailem	ANO
Základní škola Navis	I. a II. stupeň ZŠ	Soukromý zřizovatel	20.1.2020 e-mailem	NE
Křesťanská základní škola a mateřská škola Elijáš	I. a II. stupeň ZŠ a Lyceum	Církevní zřizovatel	20.1.2020 e-mailem	NE
Mateřská škola, základní škola a gymnázium sv. Augustina	MŠ, I. a II. stupeň ZŠ a gymnázium	Církevní zřizovatel	20.1.2020 e-mailem	ANO

Zdroj: vlastní šetření autora, 2020

5.3 OTÁZKY Z POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU

Blok I. – zjišťování informací o škole a respondentovi

1. *Jakým typem školy jste v systému českého školství (zřizovatel, typ školy, kapacita školy, obsazená kapacita, spádovost apod.)?*
2. *Převažují v pedagogickém sboru více muži nebo ženy? Uveďte poměrem X : Y*
3. *Jak dlouho je Vaše škola v provozu? (méně než 5 let, více než 5 let)*
4. *Byl jste tím, kdo se o koncept školních uniforem zasazoval nebo jej prosadili Vaši předchůdci?*

Blok II. - socioekonomické zázemí žáků, skladba tříd, cizinci v prostředí školy

5. *Z jakých soc. prostředí pocházejí žáci Vaší školy?*
6. *Jaký poměr tvoří žáci z cizojazyčného prostředí?*
7. *Setkávají se žáci I. a II. stupně školy běžně v provozu školy?*

Blok III. - zjišťování výskytů a důvodů šikany, vlivu uniforem na tento fenomén, vlivu na vlastní identitu žáků a jejich smýšlení o uniformě.

8. *Jsou Vám známy případy, kdy se žáci „kastovali“ podle výše příjmu svých rodičů?*

9. *Zaznamenal(a) jste konkrétní projevy „okázalosti“ žáků, při kterých stavěli na odiv jejich materiální zázemí?*
10. *Jaké pozitivní a negativní vlivy školních uniforem ve smyslu soc. klima třídy formovaly názor ped. pracovníků školy pro/proti zavedení konceptu školních uniforem do provozu školy?*
11. *Zaznamenal(a) jste se zavedením školního stejnokroje změnu v chování žáků?*
12. *Zaznamenal(a) jste ve vztahu ke školní uniformě změnu postoje či motivace žáků?*
13. *Zkuste posoudit vliv školních uniforem na formování identity žáka (materiální rovina, individuální (já a můj vztah k uniformě), sociální prostředí třídy)*
14. *Lze konstatovat, že použití školní uniformy je pozitivním prvkem pro žáky z cizojazyčných prostředí?*
15. *V případě žáků odlišné víry, má škola zavedenu koncepci postupu při vyžadování použití školní uniformy?*
16. *Myslíte si, že používání stejnokroje může vést k uniformitě žáka?*
17. *Má podle Vás školní uniforma vliv na postoje a způsoby jednání žáků? Dělá žáky školní uniforma „dospělejšími“ či „odpovědnějšími“?*
18. *Jaký názor na školní uniformy mají sami žáci?*
19. *Vymezili se někdy žáci II. stupně proti konceptu školních uniforem?*
20. *Kolik případů šikany řešila Vaše škola ve školním roce 2019 na I. a na II. stupni ZŠ?*
21. *Kdo byl obětí této šikany (chlapci, dívky, věk) a z jakého důvodu byla proti nim tato šikana vedena?*
22. *Posmívají/posmívali se žáci ostatním ve smyslu značkového oblečení či luxusních doplňků? Zaznamenal(a) jste nebo někdo z kolegů tuto formu šikany?*

Blok IV. – Smýšlení pedagogického osazenstva školy o vlastním stejnokroji

23. *Jsou zákonní zástupci žáků v hodnocení školních uniforem jednotní? Uvedte poměr X : Y, případně uveďte, zda jste tento průzkum kdy dělali*
24. *Nosí pedagogický sbor taktéž školní stejnokroj? Je povinný?*
25. *Vymezil se proti používání stejnokroje při vyučování někdo z pedagogického sboru?*
26. *Jaký postoj ke školnímu stejnokroji mají pedagogové školy? (K vlastnímu stejnokroji a k žákovskému stejnokroji.)*

5.4 PŘEPIS POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU

Otázka č. 1:

Jakým typem školy jste v systému českého školství? (zřizovatel, typ školy, kapacita školy, obsazená kapacita, spádovost apod.)

Respondent 1:

Jsme základní škola, která teda má hotový I. stupeň a buduje II. stupeň. Na II. stupni je v tuhle chvíli hotová zatím jedna šestá třída a každým dalším rokem tam bude jedna třída přibývat, takže za tři roky budeme plnotřídní školou. Ted' máme devět tříd, z toho osm jich je na I. stupni a jedna je teda na II. stupni. Zřizovatelem školy je soukromá osoba. Kapacitu máme 230 žáků v součtu na oba stupně. V tuhle chvíli máme 134 dětí a na tom druhém stupni pouze 15 a ty třídy jsou naplněny do maximálního počtu 18ti dětí na třídě, ale samozřejmě ne všechny třídy jsou naplněny na tuto stropní kapacitu, takže to rozpětí je někde mezi 14ti až 18ti dětmi na třídě. Spádovost neřešíme.

Respondent 2:

Zřizovatel je soukromá osoba, bilingvní škola, momentálně 13 dětí/1.školní rok

Respondent 3:

Jsme rejstříková škola, jsme základní škola dohromady s osmiletým gymnáziem. Kapacitu školy máme 500, obsazení tříd na základní škole máme 21, na gymnáziu je to až 22 studentů, ale nenaplňujeme ty třídy za každou cenu, máme nějaké interní limity akademické a sociálně komunikační, přes které nejdeme. Spádovost. Spádová škola nejsme, protože jsme škola soukromá, z čehož plyne i osoba zřizovatele. Na základní škole máme 5 tříd, tedy jednu třídu v každém ročníku. Základní škola má pouze I. stupeň a dále mohou žáci pokračovat na osmiletém gymnáziu. Na gymnáziu nám přechází ze základní školy cirká 80% žáků.

Respondent 4:

Soukromá ZŠ a MŠ, kapacita MŠ 23 dětí plně obsazena, kapacita ZŠ je 96 žáků, máme jich 85, každý rok otevíráme 1 ročník, letos tedy máme I. až VII. třídu, od září bude i VIII. třída, za rok IX. Spádovost nemáme.

Respondent 5:

Naším zřizovatelem je česká provincie řádu sv. Augustina, jsme tedy církevní škola s celkovou kapacitou 375 žáků a současnou naplněností kolem 80% kapacity školy. Spádovost jako církevní škola nemáme.

Otázka č. 2

Převažují v pedagogickém sboru více muži nebo ženy? Uveďte poměrem X : Y

Respondent 1:

Spíše ženy. 3:5

Respondent 2:

50 : 50

Respondent 3:

Jsme genderově vyvážený kolektiv

Respondent 4:

Přesný poměr nevím. Nejvíce se blíží asi k 6:4 pro ženy

Respondent 5:

Ženy převažují. Přesný poměr je 30:5

Otázka č. 3:

Jak dlouho je Vaše škola v provozu? (méně než 5 let, více než 5 let)

Respondent 1:

Šestý rok, tedy se vejde do kolonky více než 5 let.

Respondent 2:

Méně než 5 let

Respondent 3:

Fungujeme od roku 2005, v roce 2010 jsme otevřeli základní školu, v roce 2005 to bylo gymnázium.

Respondent 4:

Více než 5 let, přesně 6. rok.

Respondent 5:

Tento školní rok je desátým rokem provozu školy.

Otázka č. 4

Byl jste tím, kdo se o koncept školních uniforem zasazoval nebo jej prosadili Vaši předchůdci?

Respondent 1:

Ne. Souhlasím s konceptem školních uniforem v běžném provozu školy, ale prosadili jej moji předchůdci.

Respondent 2:

Ano, byla jsem u zrodu školy a nastavení koncepce, včetně uniforem

Respondent 3:

Nikdo jej nemusel prosazovat, byla to jedna ze základních myšlenek toho, jakým způsobem bude škola fungovat i vzhledem k tomu, jaká byla cílová skupina našich studentů. Přirozeně také souvisí s filozofií školy, její misí, vizí, i z těch to používání školních uniforem vyplynulo. Pro používání školních uniforem používáme policy – směrnici, bez toho to nejde. Jak se zvětšoval počet lidí ve škole, tak se samozřejmě i zvyšuje statisticky to portfolio různých interpretací toho, co znamená nosit správnou školní uniformu, takže jsme k tomu museli přirozeně dospět.

Respondent 4:

Bez odpovědi

Respondent 5:

Ne. Koncept uniforem měla škola zaveden před mým příchodem na školu.

Otázka č. 5:

Z jakých soc. prostředí pocházejí žáci Vaší školy?

Respondent 1:

Je to vyšší socioekonomická třída, což je dané tím, že vybíráme školné, a to školné je 150.000 ročně, a to samozřejmě nějakým způsobem odstředí ty třídy společenské.

Respondent 2:

Střední a vyšší společenská vrstva.

Respondent 3:

Z různých, opravdu, myslím si, že jsme jediná škola, která je tak široce rozkročena nad tím sociálním aspektem, rodinným zázemím, máme studenty z dětských domovů, máme studenty z pěstounských rodin. Na druhu stranu máme studenty ze zcela až nadprůměrně socioekonomicky saturovaného prostředí a mezi tím máte ten střed, takže opravdu z různých. Osobně si myslím, že největší výzvu máme zatím před sebou,

a to je zachovat si nějakou spojitost s realitou a budoucností těch dětí, pokud má to mít svoji funkci v tom světě, který se dost jako transformuje v současné době a v tu chvíli jim zejména v té sociální rovině nemůže tvořit tu jednobarevnou bublinu, protože tím pádem je velmi omezuje v tom výběru sociálně komunikačních vzorců, které si prostě vytváří a pak je to pro ně brzdou v tom reálném prostředí, později.

Respondent 4:

Různé. Bohaté i chudé. Spíš průměr.

Respondent 5:

Střední společenská vrstva.

Otázka č. 6:

Jaký poměr tvoří žáci z cizojazyčného prostředí?

Respondent 1:

My tam samozřejmě máme několik žáků cizinců s odlišnou národností, ale vlastně úplně všechny děti hovoří česky, jsou třeba z bilingvních rodin, ale u nás základním jazykem porozumění je čeština, tedy každé dítě u nás hovoří česky. Naše škola se hlásí k anglofonnímu prostředí, kde uniformy jsou součástí té jejich tradice, ať již je to Amerika nebo Anglie, tak protože jsme primárně Česko-Anglická bilingvní škola a tak tam si to o to, ta uniforma, vlastně říká a všichni zkrátka akceptují tu uniformu jako další rys, kterým se přibližujeme té anglofonní provenienci nejen jazykově, ale i kulturně.

Respondent 2:

V tomto školním roce je to 1/3.

Respondent 3:

Číslo si nepamatuji, občas nějakého máme, ale naprostou majoritou jsou žáci, kteří mají český background, těch třeba ruskojazyčných je tady strašně málo, pak máme různé Jihoafričany atd.

Respondent 4:

Hodně Slováků, ostatní cizinci jen výjimečně (1 na třídu).

Respondent 5:

V tomto školním roce může jít o cirká 10% žáků z cizojazyčného prostředí.

Otázka č. 7:

Setkávají se žáci I. a II. stupně školy běžně v provozu školy?

Respondent 1:

Jsou ve stejné budově a je to vlastně i v našem zájmu, aby se minimálně vyšší ročníky setkávaly, nebo prostě aby se ten druhý stupeň setkával s těmi vyššími ročníky prvního stupně, ale je tedy pravda, že tedy druhý stupeň nebo děti na druhém stupni mají uniformu částečně odlišnou. V tomhle smyslu jsme komunitní škola a všichni se tam znají. Ta uniforma je posilujícím znakem a všichni poznají příslušnost ke škole. Jsou

Respondent 2:

Druhý stupeň zatím nemáme, ale v budoucnu budou.

Respondent 3:

První a druhý stupeň je sice stavebně oddělen, ale je propojen krytými lávkami, tedy studenti mohou procházet „suchou nohou“ a dochází přirozeně k mísení žáků, protože my tady ten kontakt napříč ročníky máme docela sofistikovaně nastavený, plus takový ten prostor, ta sportoviště, celý kampus školy, obědy, přestávky apod., toto vše je možnost k setkávání starších a mladších žáků. Třetí plochy toto setkávání nemá, dokonce v současné době na to máme nějaký program „body program“, kdy je vždy

starší student, který má na starosti mladšího studenta, je na to vytvořen celý guide line, muselo se to dobře naplánovat, ale funguje to moc fajn.

Respondent 4:

Ano.

Respondent 5:

Ano, je to součást programu a filosofie školy.

Otázka č. 8:

Jsou Vám známy případy, kdy se žáci „kastovali“ podle výše příjmu svých rodičů?

Respondent 1:

Nezaznamenal jsem to. Mám pocit, že všichni jezdí SUVéčkama a tráví dovolenou na Kanárech. Oni jsou si prostě rovni v rámci té své sociální třídy.

Respondent 2:

Ne.

Respondent 3:

Tomu se nevyhnete vůbec nikde. Samozřejmě, že se čas od času někdo objeví, kdo řekne „hele, já mám nový iPhone X“, ale s tím pracujeme. Snažíme se, aby se to nedělo.

Respondent 4:

Zatím ne.

Respondent 5:

Ne.

Otázka č. 9:

Zaznamenal(a) jste konkrétní projevy „okázalosti“ žáků, při kterých stavěli na odiv jejich materiální zázemí?

Respondent 1:

Tak to teda toho si nevšímám, to jsem nezaznamenal. U nás děti telefony ve škole používat nesmějí. Pokud pracujeme s technologiemi, tak se pracuje na školních tabletech nebo iPadech, takže jako děti mohou ten telefon mít v tašce, ale jenom uklizený. Nemohou ho vytahovat. Totéž jako nemohou do školy nosit hračky, nějakou elektroniku atd. Naši rodiče také často a hojně využívají školní autobus, takže ty děti prostě rozvážíme sami. Tedy jako prostě, já jsem tohleto prostě nezažil a vůbec v naší škole nezaznamenal.

Respondent 2:

Ne.

Respondent 3:

Naprosto ojediněle. Myslím si, že naše filozofie je natolik čitelná a ta týmovost je natolik čitelná a to, že jsme prostě laskavá, podporující škola, kde ta vzájemnost tady čiší ze všeho, když tady člověk chvíli je, tak to je nejlepší prevence, aby se to dělo minimálně a když se to děje, tak to prostředí, ta kultura školy je natolik silná, že toho jedině pak je hrozně jednoduché, ťuknout do něj a on se sám zastydí.

Respondent 4:

Ne. Jednou se mě pářáci ptali, kolik beru (myšlena je mzda, směje se). Bylo až s podivem, že někteří věděli, kolik berou jejich rodiče. Já i všichni učitelé žijeme skromně, děti k tomu také vedeme a jakékoliv projevy "vytahování" se snažíme regulovat.

Respondent 5:

Ano (bohužel respondent více tuto otázku nerozvíjel).

Otázka č. 10:

Jaké pozitivní a negativní vlivy školních uniforem ve smyslu soc. klima třídy formovaly názor ped. pracovníků školy pro/proti zavedení konceptu školních uniforem do provozu školy?

Respondent 1:

Koncept školních uniforem byl ve škole zaveden před mým příchodem do školy, tedy nemohu posoudit. Vím, že v konceptu školy byla školní uniforma již od počátku.

Respondent 2:

Zavedení uniforem vzniklo již při zakládání koncepce školy – zkušenost zřizovatele i moje z předchozích působišť.

Respondent 3:

Myslím si, že je uniforma dobrou prevencí některých projevů, které by žáci jinak mohli dělat. Dělá je dospělejšími a odpovědnějšími.

Respondent 4:

Škola má uniformy od začátku, diskuze tedy nebyla.

Respondent 5:

Uniformy byly v konceptu školy zavedeny již před mým jmenováním.

Otázka č. 11:

Zaznamenal(a) jste se zavedením školního stejnokroje změnu v chování žáků?

Respondent 1:

Ne.

Respondent 2:

Ne, jsou od samého začátku.

Respondent 3:

Nemohu posoudit, stejnost máme ve škole zaveden od jejího počátku.

Respondent 4:

Nezaznamenal, škola má uniformy zavedeny od začátku.

Respondent 5:

Nezaznamenal.

Otázka č. 12:

Zaznamenal(a) jste ve vztahu ke školní uniformě změnu postoje či motivace žáků?

Respondent 1:

Tak, řeknu dva příklady. Ten první je, pokud jsou nějaké sportovní soutěže mezi školami, kterých se samozřejmě účastníme, pokud zkrátka vysíláte reprezentační tým a nemusí to být sportovní soutěž, může to být nějaká recitační, jo, nebo v angličtině a jedete na tu jinou školu, ty děti tam jedou v té uniformě, tak já si myslím, že to vlastně nahrazuje ten dres, že to jako zase drží ten tým pohromadě. V té uniformě bych si myslel, jako v té soutěži se chovají jako ti reprezentanti té naší školy. Tak to je jako jeden případ.

Druhý případ, my čas od času zařazujeme něco, čemu říkáme non uniform day, tedy den, kdy děti nemusí přijít v té uniformě. A je to vlastně takový den, kdy tím, že tu uniformu na sobě nemají, tak manifestují jako souhlas s nějakou kampaní, kterou ta škola vyhlásila, takže třeba, já nevím, máme charitativní sbírku za nějakým účelem a ten kdo, nepřijde ten den v uniformě, tak může zaplatit malý obnos, třeba 50 korun na ten charitativní účel a vlastně ten, kdo v té uniformě není, ten den se může pochlubit tím, že přispěl, což v koncovce dopadá tak, že ten den jsou všichni bez té uniformy a mají z toho takovou jako povznesenou náladu a pocit, že se zase děje něco výjimečného, že naopak v té uniformě nejsme. Takže ta uniforma může vlastně sehrát tu roli, když ji na sobě mám, ale i když ji na sobě nemám.

Respondent 2:

Ne.

Respondent 3:

Nemohu posoudit změnu, stejnokroj máme ve škole zaveden od jejího počátku.

Respondent 4:

Nezaznamenal, škola má uniformy zavedeny od začátku.

Respondent 5:

Nezaznamenal.

Otázka č. 13:

Zkuste posoudit vliv školních uniforem na formování identity žáka (materiální rovina, individuální (já a můj vztah k uniformě), sociální prostředí třídy)

Respondent 1:

Naše uniforma má vyšité logo na prsou, a to logo se skládá ze čtyřech takových barevných panáčků a oni jsou čtyři a drží se za ruce a vlastně každý ten barevný panáček je reprezentantem jednoho jádrového pravidla, které pro soužití v naší škole platí. Takže ta uniforma tím, že ji máme neustále na sobě a vidíme ji na druhých, tak nám vlastně vizuálně neustále připomíná ta pravidla, protože prostě ty panáčky z toho loga nemůžete prostě nikdy v žádném případě přehlédnout a prostě tím, že je máte na sobě, tak znova vizuálně vyjadřujete jako sounáležitost s tím poselstvím, s tím morálním kodexem, jak bych to označil, který ti panáčci reprezentují. Pravidla jsou jednoduché. To první je že neběháme po škole, ono je to myšleno tak, aby se ty děti pohybovaly po škole tak, aby nemohly do nikoho vrazit, současně tedy aby slova a ruce neubližovaly jiným lidem nebo druhým osobám, a to je ten druhý panáček. Pak je tam panáček, který připomíná, aby hovořily slušně a pak je tam jeden panáček, který připomíná: poslechni učitele a vykej mu. Asi takhle ve veliké stručnosti, není to nic převratného. Po té škole jsou ti barevní panáčci rozmístěni s těma bublinama

a promlouvají k těm dětem a dávají jim ty příklady, jak jako to pravidlo naplňovat a tak. Podstatou prostě je, že to logo samotné ještě jako je propojeno nebo nějak usouvstaženo, tedy jako s tím vlastně, jaký je ten žádoucí kodex toho chování a takže nejen ta uniforma, ale i ten verbální význam, který je tomu logu na té uniformě přisouzen napomáhá jako, věřil bych, že ty žáci se chovají tedy tak, jak my chceme.

Respondent 2:

Žáci jsou pyšní, že jsou součástí naší školy – sounáležitost ke škole.

Respondent 3:

Ta odpověď je dvojitá v závislosti, jak k té otázce přistoupíme. Objektivní data nemám, tedy subjektivně z mého pohledu a pohledu mých kolegů máme dojem, že naprostá majorita těch studentů odhadem 98% – 99% si opravdu nedovolí v uniformě páchat nějaké vylomeniny, které by páchali bez té uniformy. Také je docela zajímavé, že ta uniforma je pro nás vlastně nástrojem, jak u těch studentů rozvíjet zodpovědnost, protože chceme, aby se o tu uniformu starali, aby dodržovali Dress Code. Ono často vlastně pro ty vzpurnější, kteří jsou v tom stádiu toho vymezování se proti okolí, je to složité často, ten Dress Code prostě dodržovat a hodně je to pro ně takový jako psychoterapeutický nástroj toho, jakým způsobem se proměňuje ta jejich identita.

Nošení a vnímání uniformy žáky jako takové také velmi souvisí s tím, jak je ten člověk nastaven. My máme studenty, kteří nám přijdou a v primě působí jako vedoucí pracovníci z akademie věd a jsou velmi okázalí, a to jsou ti studenti, kteří typologicky nemají problém dávat najevo svou hrdost na školu a mít uniformu jako nástroj, jak tuto hrdost dávat najevo. No, ale když máte nějaké bohémské dítě, prostě rozevláté, kreativní, inovativní, ono má prostě přirozeně jiné nástroje, jak dává najevo loajalitu hrdost, příslušnost k nějaké sociální skupině a má ji jenom jinou a nezvolí tu uniformu. Poznám to, takže támhle u oběda utrousím, že potřebuji na něco vytvořit logo a ten člověk přijde a sám se nabídne a při příležitosti, že hledáte dobrovolníky a ono se Vám jich přihlásí strašně moc.

Respondent 4:

Děti jsou díky uniformám zvyklé chodit slušně oblekané, rodiče chlapců mají tím pádem aspoň jednu slušné kalhoty (to je výrok jedné maminky). Rodiče ráno nemusí bojovat s děvčaty, co si vezmou na sebe. Uniforma posiluje sounáležitost se školou.

Respondent 5:

Bez odpovědi

Otázka č. 14:

Lze konstatovat, že použití školní uniformy je pozitivním prvkem pro žáky z cizojazyčných prostředí?

Respondent 1:

Nemohu posoudit. Myslím si však, že žáci z cizojazyčných prostředí jsou na koncept uniforem ve školách obvykle více navyknutí, protože je používání uniforem v ostatních zemích více rozšířené než v České republice.

Respondent 2:

Nedokáži posoudit, v zahraničí jsou mnohem častější než v ČR.

Respondent 3:

Nedokážu posoudit.

Respondent 4:

To nás nikdy nenapadlo. Je pozitivním prvkem pro všechny žáky.

Respondent 5:

Ne.

Otázka č. 15:

V případě žáků odlišné víry, má škola zavedenu koncepci postupu při vyžadování použití školní uniformy?

Respondent 1:

Žáky odlišné víry nemáme.

Respondent 2:

Bude řešeno individuálně, pakliže toto nastane, každopádně máme řád – manuál k používání školní uniformy a jejích součástí.

Respondent 3:

My jsme se s tou situací ještě nesetkali, ale známe na ni odpověď. Pokud bychom se s ní setkali, tak umožňujeme studentům, kteří chtějí nosit například jarmulku – máme studenta, který pocházel z ortodoxní židovské rodiny a ten nosil jednu dobu k uniformě jarmulku a nikdo s tím neměl problém. Pokud by někdo chtěl nosit nějaký druh šátku a pokud by to nebyl nikáb⁴⁶, pak může nosit kde co. Nesmí to narušovat celkový zjev té uniformy, ale jinak je to možné.

Respondent 4:

U vstupního pohovoru s rodiči říkáme o povinnosti nosit uniformu a z čeho se skládá, ukazujeme fotografii žáků. Zatím nikdy nebyl problém. Jedna rodina se ptala kvůli šátku (nijak jsme se nevyhranili), ale nakonec nenastoupila.

Respondent 5:

Ne. Žáky odlišné víry nemáme.

⁴⁶ Neprůhledný závoj zakrývající celý obličej, mimo očí

Otázka č. 16:

Myslíte si, že používání stejnokroje může vést k uniformitě žáka?

Respondent 1:

No, nevnímá bych to jako normalizaci, určitě to směřuje k nějaké uniformitě. Je tedy pravda, že ty naše uniformy jsou takové až bych řekl skoro genderově nekorektní, holky tam mají víc růžové, kluci víc zelené, byť je společná barva ta šedá. Takže naopak potom nějaké barvy, které nejsou v té uniformě obsažené, se ani neobjevují v tom šatníku. Prostě vlezete do třídy a ta je růžově modrá, prostě jiné barvy tam nejsou. Tohle by někdo mohl označit jako určitou uniformitu, obzvláště ten, kdo by se pokoušel o nějakou psychologickou interpretaci barev a nějakého vlivu barevného prostředí na psychiku člověka. Myslím si, že toto téma uniformity je daleko citlivější pro dospělé, pro ty učitele, kdy tedy my jako nemáme vysloveně uniformu pro učitele, ale máme nějaké halenky s vyšitým logem nebo halenky s broží nebo trička s logem a prostě jako učitelé nebo učitelky se často shodují v tom, že necítím se v tom dobře, jako kus oblečení mi to prostě nesedí, nechodím v tom ráda, nebo raději si vezmu na sebe něco, co mi jde k očím, vlasům, pleti k postavě.

Respondent 2:

Ne.

Respondent 3:

Ne, vůbec. Možná je ta uniforma nástrojem většího uvědomování si profilu studenta pro ty studenty.

Respondent 4:

Spíše ne. Uniforma je jen jeden element. Děti se odlišují jinými "věcmi".

Respondent 5:

Zcela jistě ne.

Otázka č. 17:

Má podle Vás školní uniforma vliv na postoje a způsoby jednání žáků? Dělá žáky školní uniforma „dospělejšími“ či „odpovědnějšími“?

Respondent 1:

Na škole působím zatím první rok a bez zkušenosti s chováním žáků na II. stupni toto nemohu prozatím posoudit.

Respondent 2:

Nemyslím si, ve vyšších třídách, když jsou ale oblečeni v saku či vestě, se žáci chovají lépe/dospěleji.

Respondent 3:

Mám tady pár studentů, kteří když mne vidí, tak si tajně vytáhnou např. košili z kalhot a koukají, ta uniforma pro ně je takový způsob nastartování komunikace. Já se vždy zastavím, pozdravím, zeptám se, jak se máte a on řekne, já se mám skvěle a teď na mne kouká a čeká, co já na to. A já říkám „Mám to říct nebo to řeknete Vy?“ a jsou to takové příjemné a milé konverzace s těmi studenty, kteří záměrně poruší ten Dress Code proto, protože je baví s Vámi být.

Respondent 4:

Ano. Ale nevědomky.

Respondent 5:

Prozatím jsme tohoto efektu nedosáhli. Tedy subjektivně – spíše nedělá.

Otázka č. 18:

Jaký názor na školní uniformy mají sami žáci?

Respondent 1:

Každý nový žák, který k nám nastoupí, tak tento fakt akceptuje. Myslím si, že ti prvňáci o tom nepřemýšlí vůbec, když k nám přestupuje někdo z jiné školy do vyššího ročníku, kde ty uniformy neměl, může to být pro něj nějaká změna, ale nezaznamenal jsem, že by s tím někdo přišel jako s tématem nutným k řešení.

Respondent 2:

Pozitivní.

Respondent 3:

Někteří žáci nosí uniformu velmi rádi, nelze to však paušalizovat. Někteří ji nosí neradi, ale jde spíše o důsledek toho, že se na ně pak každý dívá. Například když jedeme takhle někam do muzea v uniformě na nějaký program, tak oni jako jsou hrdí, ale jiní nejsou rádi, že se na ně někdo dívá. Nyní máme uniformy, kde je logo umístěno dole jako visačka dole a ono, když má ten student například tmavě modré sako, tak nepoznáte, zda je to sako od uniformy nebo jiné, takže nejsou targetováni třeba i v prostředcích městské hromadné dopravy, což se nám několikrát stalo i s ohledem na to, že je naše škola spojena s nějakým jménem, tak občas nějaký student přišel s tím, že mu někdo řekl něco, co nebylo vůbec hezké. Dokonce někdy může být uniforma i důvodem k tomu, proč student zpřetrhá nějaké sociální vazby, které měl, než přišel na tu školu, protože všichni jeho bývalí spolužáci, to se nám tady stává velice často, že studenti přijdou a řeknou, no, oni už se se mnou nebaví, protože si myslí, že jsem z nějaký lepší školy a že už mezi ně nepatřím.

Respondent 4:

Během průzkumů vyšlo najevo, že mladší žáci (1. stupeň) problém prakticky nemají, mezi staršími žáky (2. stupeň) byli tací, kteří by uniformy raději zrušili. Školní senát každý rok žádá o Den bez uniforem (aspoň jeden).

Respondent 5:

Zhruba polovina žáků koncept uniforem jednoznačně odmítá.

Otázka č. 19:

Vymezili se někdy žáci II. stupně proti konceptu školních uniforem?

Respondent 1:

Zatím jsem to nezaznamenal. Nicméně toto téma mne trápí a tuto otázku si kladu. Spoléhám v tomto na naši stylistku, která designuje naše uniformy a věřím, že má trošku představu o tom, jaký ten současný vkus naší generace je, abychom se nedostali do rozporu toho, co je zrovna in.

Respondent 2:

Nezaznamenal jsem.

Respondent 3:

Žáci gymnázia mají určitou diverzitu ve školní uniformě. Její vzhled mohou individualizovat pomocí doplňků, které lze zakoupit v obchodě školy, tedy otevřeně nikdy žáci neprotestovali proti používání školních uniforem, i když je starší žáci někdy nosí neradi.

Respondent 4:

Nepamatuji žádný případ.

Respondent 5:

Jak jsem uvedl v předchozí otázce, zhruba polovina žáků školní uniformu odmítá. Otevřeně se ale proti uniformám nikdo z žáků nepostavil.

Otázka č. 20:

Kolik případů šikany řešila Vaše škola ve školním roce 2019 na I. a na II. stupni ZŠ?

Respondent 1:

Vykazuji nulu do veškerých výročních zpráv, a to protože vycházím z definice šikany, která zdůrazňuje to potěšení z té agrese a tu dlouhodobost, a to prostě u nás není,

protože jakýkoliv fyzický konflikt se eliminuje ihned, ten je vidět a jakýkoliv psychický konflikt, ty děti jsou trénovány, že pokud vidí, že se jim nebo někomu jinému děje, reportovat tyto věci a v tu chvíli my jako škola zasáhneme. Navíc to prostředí té školy je stavebně velice průhledné, abych řekl, a také to množství těch učitelů jako takové, že my máme opravdu tu možnost zachycovat ty jevy. U nás se nemají kde schovat.

No z hlediska Vašeho výzkumu samozřejmě jako bohužel v tom smyslu, že nám chybí ta data, která by ten výzkum učinila šťavnatý, ale samozřejmě jsme všichni rádi, že vlastně se to v té době, kdy jsou ty děti ještě malé a ta šikana tam nebují, se vlastně etabluje kultura té školy, která v té své setrvačnosti pak už nedovolí nebo doufejme, že nedovolí, minimálně značně omezí to, aby ta šikana tam byla pak v těch vyšších ročnících. Prostě ty děti vezmou nějaké standardy toho vzájemného chování za své.

Respondent 2:

Žádné, škola funguje od 09/2019.

Respondent 3:

Musela bych přesné číslo vyhledat, nepamatuji se, ale šlo o řády jednotek za celé období provozu školy.

Respondent 4:

Žádné.

Respondent 5:

Dva.

Otázka č. 21:

Kdo byl obětí této šikany (chlapci, dívky, věk) a z jakého důvodu byla proti nim tato šikana vedena?

Respondent 1:

Žádné případy šikany neevidujeme.

Respondent 2:

Nikdo.

Respondent 3:

Obecně, odlišnosti, ať již pouhé odlišnosti v algoritmech myšlení velmi jako signifikantně odlišných nebo odlišnosti v rovině sociálně komunikačních vzorců atd. To se prostě děje.

Respondent 4:

Nikdo.

Respondent 5:

Žádná odpověď

Otázka č. 22:

Posmívají/posmívali se žáci ostatním ve smyslu značkového oblečení či luxusních doplňků? Zaznamenal(a) jste nebo někdo z kolegů tuto formu šikany?

Respondent 1:

Nezaznamenal jsem.

Respondent 2:

Ne.

Respondent 3:

Minimálně.

Respondent 4:

Nezaznamenal jsem.

Respondent 5:

Ne. Tento způsob šikany jsem já osobně nezaznamenal.

Otázka č. 23:

Jsou zákonní zástupci žáků v hodnocení školních uniforem jednotní? Uveďte poměr X : Y, případně uveďte, zda jste tento průzkum kdy dělali.

Respondent 1:

Průzkum jsme nedělali. Věřím, že pokud by s uniformou nesouhlasili, do školy by nenastoupili.

Respondent 2:

Ano, pokud s uniformou nesouhlasí, dítě k nám do školy nepřihlásí – ze strany rodičů jsou zatím ve 100% pozitivní reakce.

Respondent 3:

Uniformy máme zavedeny od počátku školy. Zákonní zástupci jsou na školní uniformu opravdu velmi hrdí. Jednou jsem dokonce potkala na cestě v letadle studenta, který na sobě měl naši uniformu. Prozradil mi, že je to akce jeho maminky, která je na jeho uniformu velmi hrdá a chtěla jej takto prezentovat rodině.

Respondent 4:

Nedělali jsme průzkum mezi rodiči. Jinak výběr uniforem mají na starosti konkrétní zástupci rodičů (patří do spolku zřizovatele).

Respondent 5:

Souhlasí. Průzkum jsme nedělali.

Otázka č. 24:

Nosí pedagogický sbor taktéž školní stejnokroj? Je povinný?

Respondent 1:

Máme zavedený Dress Code. Dress Code pro dospělé není tak přísný, neboť jde o ožehavou otázku. Pokud byste přišel bez našeho loga jako dospělý do školy, asi by se nic nestalo, nikdo by Vás nepopoháněl., Snažíme se držet ty celoškolské akce, jako v pátek se snažíme být jednotní, fotíme se v těch bílých tričkách na vizitky, nebo do ročenky, to všechno uvidíte, když si to najdete, jak jsme tam v těch uniformách, ale víme zejména pro ty ženy, že je to zásah do intimity člověka, a proto jsme v tom obezřetní.

Respondent 2:

Ne, máme ale zaveden Dress Code.

Respondent 3:

Nenosí. Ta otázka tady několikrát padla v minulosti, ale vždy byla smetena ze stolu, ale máme zaveden Dress Code pro zaměstnance. Naše diskuze o uniformě pro učitele vlastně nikdy nedospěly do té fáze, abychom o tomto tématu nějak seriózněji jednali. Vždy jsme si tak nějak mezi sebou v senior managementu řekli, že Dress Code považujeme za dostačující. Dress Code nebyl zaveden směrnicí „shora“, ale vyšel právě z pedagogického sboru.

Respondent 4:

Ne, ale máme Dress Code – mírnější než v bankách či na ministerstvu zahraničí.

Respondent 5:

Bez odpovědi

Otázka č. 25:

Vymezil se proti používání stejnokroje při vyučování někdo z pedagogického sboru?

Respondent 1:

Nezaznamenal jsem.

Respondent 2:

Ne.

Respondent 3:

V naší škole jsou tak silné osobnosti, že jsme chtěli, aby úprava Dress Code vzešla právě z pedagogického sboru a nebyla nařízena shora.

Respondent 4:

Ne.

Respondent 5:

Ne.

Otázka č. 26:

Jaký postoj ke školnímu stejnokroji mají pedagogové školy? (K vlastnímu stejnokroji a k žákovskému stejnokroji.)

Respondent 1:

Mohu říct pouze osobní názor. V případě, že jsem zván na vernisáže nebo nějaké jiné akce, jednoznačně používám logo školy ve formě brože na obleku a nevnímám to pouze jako PR školy, ale jsem hrdý na školu i vlastně na sebe, neboť dobré jméno školy je i výsledkem naší práce. Dress Code mě osobně také hodně vyhovuje, protože vím, že ráno šáhnu do šatníku, dám si to na sebe a nespekuluju, co se hodí k čemu, jakou barvu kravaty apod.

Respondent 2:

Pozitivní, chtěli by alespoň uniformní košile – uvažuje se o zavedení, v procesu jsou pro pedagogy zatím školní trika/mikiny na školní akce.

Respondent 3:

No, chvíli to bolí, obzvláště v létě (směje se). K žákovskému stejnokroji mají všichni pedagogové velmi pozitivní názor.

Respondent 4:

Dress Code někteří zaměstnanci sem tam úspěšně poruší (ale nic závažného). Žákovské uniformy si spíše chválíme. Největší potíž je se zráty – rodiče zapominají uniformy podepisovat, případně se podpisy při praní ztratí.

Respondent 5:

Se školním stejnojmenným pedagogové školy souhlasí.

5.5 DISKUZE

Respondenti v rozhovorech poskytli široké spektrum informací, které lze vztáhnout ke stanovenému výzkumnému cíli a dílčím cílům. Pro zjednodušení a přehlednost autor této práce vytvořil tabulku, ve které jsou úhrnem informace z rozhovorů uvedeny. Odpovědi nejsou v tabulce prezentovány v úplném tvaru, tak jak je respondenti uvedli, nýbrž jde o parafráze směřující k podstatě myšlenek respondenta k danému bloku odpovědí, které korelují s výzkumnými cíli.

Tabulka č. 2 – Sumární interpretace responzí v polostrukturovaném rozhovoru

Zkoumaná oblast	Rozhovor 1	Rozhovor 2	Rozhovor 3	Rozhovor 4	Rozhovor 5
Informace o škole	Soukromá nespádová základní škola zapsána v rejstříku o kapacitě 230 žáků. 134 žáků na I. stupni. V provozu 6 let	Soukromá nespádová mateřská a základní škola zapsána v rejstříku o kapacitě 180 žáků. 13 žáků na I. stupni. V provozu 1. rok	Soukromé nespádové osmileté gymnázium, základní škola a PPP zapsané v rejstříku o kapacitě 435 žáků. Obsazená kapacita shodná s celkovou. V provozu 15 let	Soukromá nespádová mateřská a základní škola zapsána v rejstříku o kapacitě 96 žáků, obsazeno 85. V provozu 1. až 7. třída. V provozu 6 let	Nespádová církevní základní škola obou stupňová s celkovou kapacitou 375 žáků a obsazeností 80 %. V provozu desátým rokem.
Způsob zavedení školních uniforem na škole	Zavedeny vnitřní směrnici od vzniku školy.	Zavedeny vnitřní směrnici od vzniku školy	Zavedeny vnitřní směrnici od vzniku školy	Zavedeny vnitřní směrnici od vzniku školy	Zavedeny vnitřní směrnici od vzniku školy

Identifikace soc. prostředí původu žáků	Vyšší socioekonomická třída	Střední a vyšší socioekonomická třída	Pomocí nadačních stipendií postihuje všechna sociální prostředí.	Všechny socioekonomické třídy jsou zastoupeny	Střední společenská vrstva
Projevy okázalosti, kastování, šikany žáků z důvodu jejich oděvu	Nezaznamenali žádné případy šikany, okázalosti, kastování apod. Důvodem je asi stejné socioekonomické zázemí žáků	Žádné projevy šikany v tomto směru ani jiném škola neevduje.	Kastování – zaznamenali, projevy okázalosti – zaznamenali ojedinele, projevy šikany – ojedinele. Důvody šikany – signifikantní odlišnosti v algoritmech myšlení a sociálně komunikačních vzorců obětí.	NE	Kastování NE. Okázalost ANO. Případy šikany 2
Vliv šk. uniformy na vlastní identitu žáka	Nemohu posoudit z důvodu krátkého působení na škole	Hrdost a sounáležitost s kolektivem.	Objektivně nemohu soudit. Subjektivně dle názoru mého a kolegů uniforma zmírňuje projevy negativního chování, učí zodpovědnosti, hrdosti, příslušnost k dané skupině apod.	Posiluje sounáležitost. Učí některým společenským návykům	Bez odpovědi
Vliv šk. uniformy na žáky odlišné víry a žáky z cizojazyčného prostředí.	Žáci z cizojazyčného prostředí na škole nejsou	Nemáme žáky z cizojazyčného prostředí. Na toto téma je však směrnice k používání školních uniforem připravena.	Žáky z cizojazyčného prostředí nemohu posoudit, nemáme je. Na odlišnou víru pamatuje naše směrnice	Žáky odlišné víry nemáme. U cizinců nemáme s používáním uniformy problém.	U žáků z cizojazyčného prostředí žádné pozitiva v používání školní uniformy nespaturuje. Žáky odlišné víry škola nemá
Vlastní názor žáků na uniformy	Nezaznamenali jsme žádné negativní reakce, žáci i rodiče je akceptují	Pozitivní	Ve vztahu ke škole pozitivní. Mimo školu mají žáci k uniformě	Žáci mladšího školního věku s uniformami problém nemají, žáci staršího	Polovina žáků školy nošení školních uniforem odmítá.

			ambivalentní vztah.	školního věku by je nejráději zrušili. (interní průzkum školy)	
Změny motivace, odpovědnosti, postojů a chování žáků v návaznosti na používání školních uniforem	Spíše ano v motivaci, odpovědnosti a postoji, a to v kladném smyslu. Chování není ovlivněno. Z důvodu krátkého působení na škole však nemohu 100 % posoudit.	Chovají se lépe a dospěleji.	Nemohu posoudit z časového hlediska před a po zavedení uniforem, uniformy máme od počátku. Subjektivně je znát pozitivní dopad uniforem ve všech citovaných ohledech.	Nemohu posoudit.	Nezaznamenali v žádné míře změny motivace, postojů či odpovědnější chování žáků v souvislosti s použitím školních uniforem
Dopady školních uniforem na soc. klima třídy	Nemohu posoudit	Nemohu posoudit	Nemohu posoudit	Nemohu posoudit.	Nemohu posoudit
Mají školní uniformy vliv uniformitu žáků?	Myslím si že normalizace a uniformita postihuje více dospělé. Žáci jsou dle mého názoru tímto zasaženi minimálně.	Myslím si že ne	Ne, vůbec.	Spíše ne.	Zcela jistě ne.
Postoj pedagogického sboru ke školním uniformám žáků	Respondent osobně pocítuje hrdost a kvituje účelnost Dress Code.	Pozitivní	Velmi pozitivní	Spíše pozitivní.	Souhlasný postoj
Pedagogický sbor, Dress Code, nebo uniforma učitele	Zaveden Dress Code. Pedagogové školy jej dodržují. Nebyly zaznamenány negativní reakce.	Škola hodlá zavést do běžného provozu uniformy pro učitele, prozatím má pouze sport. části oděvu na akce školy	Dress Code, zaveden směrnici.	Zaveden Dress Code.	Bez odpovědi

Zdroj: Autor. Analýza responzí účastníků v polostrukturovaném rozhovoru

5.6 VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK

Vyhodnocení výzkumné otázky č. 1 – zjištění negativních vlivů školních uniforem na žáky, existují-li:

Z informací poskytnutých respondenty v polostrukturovaném rozhovoru identifikovat autor několik oblastí, kde školní uniforma může působit na žáky negativně.

a) Starší školní věk x individuální vyjádření osobnosti

Nadpoloviční většina respondentů (3/5) s širší žakovskou základnou ve smyslu žáků staršího školního věku uvádí, že zaznamenala ojedinělé případy vymezování žáků proti používání školních stejnokrojů. Jeden z těchto respondentů dokonce uvedl, že s používáním školních uniforem nesouhlasí celá polovina všech docházejících žáků z celkového počtu 300 žáků.

Z těchto informací tedy lze dovozovat, že s rostoucím věkem žáků, a to hlavně na druhém stupni základního školství se zároveň zvyšuje míra angažovanosti na vlastním sebevyjádření jejich osobnosti, ke které prezentace ve formě oděvu neodmyslitelně patří.

b) Nálepkování a stigmatizace žáků

Jeden z respondentů uvedl, že v několika případech zaznamenal ze stran žáků informaci, že byli ve vztahu k uniformě slovně atakováni v městských hromadných prostředcích mimo areál školy v čase přesunu do a ze školy. Důvodem této slovní ataky byla právě uniforma signalizující příslušnost žáků ke konkrétní škole.

I na základě těchto informací škola následně upravila vzhled školní uniformy tak, aby tato nenesla žádné viditelné symboly příslušnosti žáka k dané škole, nebo byly tyto symboly umístěny tak, aby je mohl nositel v případě potřeby jednoduše sejmout nebo skrýt. Toto opatření pak podle respondenta vedlo k vyřešení těchto situací.

Každá škola je určitou entitou v prostředí daného města a společnosti, která ji obklopuje. Entitou, která publikuje své názory, prezentuje své myšlenky a hlásí se k určitým ideám. Žák se pak pouhým používáním školní uniformy stává nositelem

těchto myšlenek a idejí, i když jeho osobní názory nemusí s názory školy, do které dochází, zcela splývat.

c) Dopady na původní vrstevnickou skupinu

Pouze jeden z celkového počtu pěti respondentů uvedl, že prakticky pravidelně řeší dopad přestupu žáka na původní vrstevnickou skupinu po přestupu žáka z původní školy na jeho školu. Tento efekt, může být vysvětlován poměrně běžným způsobem, kdy dítě automaticky přechází mezi vrstevnickými skupinami tvořenými spolužáky z jeho okolí⁴⁷. Respondent však poukazuje, že použití školní uniformy může být příčinou zkrácení doby, po kterou je žák stále členem původní vrstevnické skupiny, neboť symbolikou uvedenou na školní uniformě jednoznačně naznačuje, že je v současné době členem nové sociální skupiny, čímž je z původní skupiny vrstevníků vyčleněn v zásadě rychleji, než by k tomu došlo obvyklým způsobem.

V základním školství můžeme za vrstevnickou skupinu považovat malý soubor jedinců, kteří mají společnou identitu, strukturu a komunikační síť a sdílejí společné zájmy nebo cíle. Školní uniforma pak v tomto ohledu působí rušivě, neboť signalizuje nesouhlas jejího nositele se společnými cíli, a tak jej přirozeně vyčleňuje.

Řešením tohoto problému pak může být úprava vnitřního předpisu školy tak, aby byla školní uniforma zbavena vizuální symboliky školy nebo ji žáci používali pouze na půdě školy.

Výzkumná otázka č. 2 - Zjistit názor pedagogických pracovníků školy na vlastní „učitelský“ stejnokroj.

Čtyři z pěti respondentů k této otázce vyjádřili kladný postoj z řad vlastních pedagogických pracovníků školy na společné oděvní koncepci školy (4). Jeden respondent se k danému tématu nevyjádřil, i když vztah pedagogů k žákovským uniformám hodnotí jako pozitivní. Součástí kultury školy tedy bezesporu je i vlastní formální oděv pedagogických pracovníků, který je určen vnitřní směrnicí školy.

⁴⁷ Autor vychází v této domněnce z vlastní pedagogické praxe

Školy, které předepsaly oděv svým zaměstnancům, tak učinily prakticky totožně formou obecného konsensu na společném Dress Code. Tento výraz převzatý z anglofonního světa vyjadřuje souhrn pravidel upravujících způsob oblékání a volbu vhodné obuvi na předem definované situace. Ve školním prostředí Dress Code upravuje povolené způsoby odívání a volby obuvi pro běžné nošení, formální schůzky nebo prezentace pracovníků školy a slavnostní oděv v případě zásadních událostí v životě školy. Dress Code však v porovnání s žákovskou uniformou není tak zásadním zásahem do individuality vyjádření člověka ve smyslu odívání jako striktní neměnný oděv školní uniformy.

Je tedy otázkou pro další výzkum, jaký vliv má tento drobný vzdor pedagogického personálu na samotné smýšlení žáků. Je-li totiž vyžadováno nošení školní uniformy striktně, a to pod sankcí vykázaní žáka z přímé výuky, pak musí nutně docházet k otázkám, proč nejsou restrikce obdobného charakteru aplikovány také na pedagogický personál školy.

5.7 VYHODNOCENÍ CÍLE VÝZKUMU

Základním cílem výzkumu bylo zjistit míru vlivu školní uniformy jako preventivního prvku ve smyslu prevence projevů šikany a její dopady na vlastní identitu žáků a sociální klima třídy, které sebou začlenění školních uniforem do provozu školy jistě přináší.

Přestože výzkum neposkytl širší míru responzí, a tedy jeho výpovědní hodnota není vysoká, lze konstatovat, že žádná z oslovených škol nemá žádná relevantní data, která by dokázala kvantifikovat míru vlivu tohoto opatření na sociální klima třídy ve smyslu původního vyjádření počtu výskytů projevů šikany a tendenci změny této míry po zavedení školních uniforem. Tento efekt bohužel plyne jednoznačně z nedostatku škol, které koncept školní uniforem zaváděly s odstupem času. Všichni respondenti se jednoznačně shodli, že jejich školy byly s konceptem použití školní uniformy v běžném provozu školy již zakládány, a tedy nemohou s jistotou tvrdit, že by zaznamenali jakoukoliv změnu v sociálním klimatu třídy po použití školních uniforem, když uniformy mají ve své koncepci od samotného počátku.

Z výzkumu také prakticky jednoznačně plyne, že školní uniformy jsou doménou soukromého školství a v případě církevní školy je použití školních uniforem analogií na ustálený způsob odívání církevních hodnostářů. Tedy přehled oslovených škol v tabulce č. 1 tvoří majoritně soukromé školy, které jsou zastoupeny osmi zástupci, dále školy zřizované církevními zřizovateli, které jsou zastoupeny 2x, a školy zřizované obecními zřizovateli jsou v seznamu zastoupeny pouze jediným zástupcem.

Také sociální prostředí, ze kterých žáci pocházejí, tvoří z větší části střední a vyšší socioekonomická vrstva. Zásadní rozdíly v materiálním zázemí žáků, které by byly dávány na odívání a tím podněcovaly vznik šikany z důvodu socioekonomických, tedy narušují sociální klima třídy pouze ojediněle v jednotkách případů za celou existenci školy. Někteří z respondentů pak neuvádějí žádné případy tohoto „kastování“ žáků.

Příčiny takto nízké míry projevů šikany v materiální rovině lze spatřovat nejen v jednotnosti prostředí, ze kterého žáci pocházejí, ale je zde nutné také přihlídnout k úpravě provozu, snížením počtu žáků na běžné třídě základní školy a dále k vyššímu počtu pedagogických pracovníků v přímém výkonu pedagogické práce, vyšší angažovanosti školy ve snaze preventivně působit proti šikaně pomocí metodických plánů prevence šikany, stavebně technických úprav budovy školy, vizuální symboliky pravidel správného chování v prostředí školy a dalších opatření, které v úhrnu tvoří komplex preventivních opatření, které společně působí na poli primární prevence výskytu šikany ve školním prostředí.

V takto saturovaném prostředí pak logicky nedochází k projevům socioekonomické šikany v takovém počtu, jako v prostředí, ve kterém je míra této saturace výrazně nižší.

Také trend změny sociálního klimatu před a po zavedení školní uniformy nelze z výzkumu jednoznačně určit. Jak uvedeno výše, všechny školy měly školní uniformu zavedenu ve své koncepci již v době založení školy a na tomto stavu se do doby provádění průzkumu nic nezměnilo. V tomto směru se tedy respondenti vyjadřují taktéž zcela shodně, a to, že nejsou schopni posoudit míru změny sociálního klimatu třídy po zavedení školní uniformy, neboť nemají dostatek validních dat k takovému posouzení.

Zcela subjektivně ale všichni respondenti zastávají názor, že školní uniforma má jednoznačně pozitivní vliv na sociální prostředí třídy. Výčet pozitivních funkcí, které uvádějí zahrnuje:

- Uniforma učí žáky hrdosti na svou školu
- Uniforma učí žáky sounáležitost se školou a vrstevníky
- Uniforma učí žáky zodpovědnosti
- Uniforma zmírňuje projevy negativního chování
- Uniforma jednoznačně identifikuje příslušnost žáka ke škole
- Pomocí uniformy si žáci lépe osvojují společenské návyky
- Uniforma je efektivním šatem v praktické rovině (rozlišení, funkčnost, snadnost volby oděvu)

Taktéž jednotu v chování či názorech žáků si žádný z pěti respondentů nepřipouští. Koncept školní uniformy tedy podle respondentů vytváří pouze jediný shodný stereotypní prvek, a tím je sama stereotypnost oděvu.

Tři z pěti dotazovaných respondentů však ani tento pokus o normalizaci v odívání žáků nevidí a školní stejnokroj podle nich k uniformitě žáků jednoznačně nevede. Všichni jmenovaní totiž mají ve svém vnitřním předpisu o povinném odívání žáků zakomponováno několik variant typů uniforem (slavnostní, běžná, sportovní, výletní), dále mají odděleny uniformy barevně podle pohlaví žáků a také zavedli samostatnou variantu školní uniformy pro žáky prvního a druhého stupně základní školy. Dva z pěti respondentů dále mají v rámci doplňkového prodeje připraveny oděvní a módní doplňky ke školním uniformám, kterými se mohou žáci individuálně odlišit. Tedy ani ve smyslu předepsaného oděvu nemusí být individualita žáka potlačena, protože je mu touto cestou stále nabízena možnost dílčího vyjádření vlastní osobnosti promítnuté například do výběru výše jmenovaných oděvních doplňků.

Jeden z dotazovaných respondentů pak dokonce na základě svých dlouhodobých zkušeností upustil u školního stejnokroje od vizuální symboliky umístěné viditelně na oděvu, aby tím zabránil případné stigmatizaci žáků. Logo a název školy je na školní uniformě umístěno tak, aby šlo jednoduchým způsobem skrýt a školní uniforma se pak

prakticky stává společenským oděvem bez známek příslušnosti jeho nositele k určité konkrétní skupině.

Zamyslíme-li se nad výše uvedeným trendem, tedy odstup od jednoznačné vizuální symboliky, variantní řešení uniforem pro mladší a starší žáky, barevné rozlišení uniformy podle pohlaví žáků, přípustnost doplňků umožňujících určitou míru individualizace, nutně nás musí napadnout myšlenka, že zažíváme evoluci školní uniformy od striktně předepsaného oděvu jednotného střihu i barvy k společensky volnější verzi rámcového požadavku na přípustný oděv, tedy již výše uvedenému jednotnému Dress Code.

Autor práce si také myslí, že analogii této evoluce lze spatřovat v implementaci předepsaného oděvu používaného v přímé výuce samotnými pedagogy školy. Tři z pěti respondentů při polostrukturovaném rozhovoru uvedli, že mají zaveden Dress Code. Jeden respondent má pouze sportovní verzi společného oděvu a další varianty hodlá zavést v budoucím období a poslední oslovený se k dané otázce nevyjádřil. Jeden z těchto tří respondentů nicméně naznačil důvody, proč se školy vydávají u pedagogických pracovníků cestou volnější oděvní kázně, jakou je sada doporučení tvořící Dress Code oproti striktnímu jednotnému oděvu, jakou je školní uniforma.

Tímto důvodem je právě věk a s ním spojená vyšší míra nároku na vlastní vyjádření osobnosti nositele oděvu. Pokud se podle oslovených respondentů míra nesouhlasu se striktním oděvem zvyšuje u žáků staršího školního věku, pak u adolescentů a dospělých osob musí být tento nesouhlas již prakticky pravidlem. Míra individualizace a vlastního vyjádření jednotlivých pracovníků školy pak logicky přináší jen obtížně obecný konsens u témat, které hodlají výrazně zasáhnout do osobitého způsobu vyjádření vlastní individuality, jakým styl odívání dozajisté je. Dress Code oproti tomu nabízí uniková východiska v doporučeních, která nejsou striktním nařízením, a tedy obecný souhlas s omezením vlastního způsobu sebereprezentace se tak pracovníkům školy přijímá snáze.

Logicky se pak vkrádá myšlenka, zda tímto odporem ke striktnímu „musíš“ oproti snazšímu „měl bys“ pak nevytváří sami pracovníci školy podmínky k úvaze, zda striktní povinnost používat předepsanou školní uniformu žáky není vlastně samo o sobě také určitou formou šikany z jejich strany.

ZÁVĚR

V teoretické části práce jsme nastínili historii školních stejnokrojů na našem území, přiblížili jsme stejnokroj a vysvětlili jeho základní funkce, které mohou být ve školním prostředí prospěšné. Vysvětlili jsme také jak důležité je dobré sociální klima v prevenci projevů šikany na běžné třídě základní školy. S ohledem na následný výzkum jsme vyhledali dostupné zdroje dat a pokusili se nastínit, v jakém stavu se naše školství co do projevů šikany, typu a důvodu jejich vzniku nachází a také jaký postoj ke školním uniformám v běžném provozu základní školy zaujímá laická i odborná veřejnost. Protože nebyla do doby napsání této bakalářské práce zpracována v prostředí českého školství žádná ucelená vědecká studie o vlivu školních uniforem na sociální klima třídy, použili jsme analogicky zahraniční studii prováděnou v USA.

Všechny výše uvedené informace jsme zužitkovali při přípravě praktické části práce jako referenční data k tvorbě okruhů témat, podle kterých pak byly sestaveny bloky otázek pro polostrukturovaný rozhovor vedený s respondenty – řediteli základních škol poskytujících vzdělávání a školské služby na území hlavního města Prahy.

Jak je uvedeno ve vyhodnocení praktické části, školní uniformy jsou, alespoň podle našich zjištění, hlavně doménou soukromého a církevního školství. Školy zřizované obecními zřizovateli se v oblasti využívání školních uniforem v běžném provozu školy podle zjištění autora příliš neangažují. Seznam respondentů vytvořený zkoumáním jejich webových prezentací obsahuje v tomto směru pouze jednu obecní školu nalezenou v tak širokém výčtu škol působících v hlavním městě Praha, která podle uveřejněných informací školní uniformy v provozu školy běžně využívá.

Soukromé a církevní školství školní uniformy považuje za jednu ze základních koncepcí, a proto všichni oslovení respondenti shodně uvádějí, že ji mají v provozu své školy zavedenu od jejího vzniku. Tento fakt znemožňuje objektivní zjištění míry změny sociálního klimatu třídy před a po zavedení školní uniformy do běžného provozu školy. Objektivní hodnocení školní uniformy jako možného prostředku prevence vzniku projevů šikany je tímto faktem také znemožněno.

Subjektivně však oslovení respondenti školní uniformy vnímají jako efektivní a funkční nástroj změny postojů žáka k vlastní škole a míře vlastní zodpovědnosti přijímané za své chování a plnění svých povinností.

Jak z výzkumu vyplynulo, školní uniformy jsou žáky přijímány nejlépe v mladším školním věku. V období staršího školního věku a adolescence žáci vnímají školní uniformu již jako prvek, který částečně zasahuje do jejich osobnostních práv na vyjádření. Ostatně tento trend posunu od restrikce k doporučení je popsán v samotném vyhodnocení cíle výzkumu.

Školní uniformy ale mají podle respondentů i další funkce přínosné pro přímou pedagogickou praxi. Další směr výzkumu vlivu školních uniforem by se tedy mohl zaměřit na zjišťování informací o funkčních přínosech školní uniformy v prostředí školy a přímé pedagogické práci. Referenčním vzorkem by pak v tomto směru měli být hlavně pedagogičtí pracovníci v přímém výkonu působící na prvním a druhém stupni základních škol.

Druhým neméně zajímavým směrem dalšího možného výzkumu pak může být zjišťování míry motivace samotných žáků používat v přímé výuce předepsaný stejnokroj v případě, kdy tento požadavek není striktně vyžadován také po pedagogickém pracovníku školy, který je v tomto směru žákům vzorem a partnerem ve výuce.

Třetí oblastí zájmu se pak jednoznačně stává obecní školství. Výzkum vedený v oblasti zjišťování důvodů pro a proti zavedení školní uniformy v základních školách od zřizovatelů a ředitelů základních škol by mohl identifikovat objektivní důvody, proč se koncept školních uniforem v obecním školství prozatím neujal, když jediný objektivní důvod je chybějící tradice stejnokrojů v českém školství.

Důvody proč školní uniformy pronikají do prostředí českého školství pozvolna, lze spatřovat v několika oblastech. První a bezesporu zásadní oblastí je chybějící tradice v používání školního stejnokroje v prostředí českých škol.

Druhým a pro naši zemi typickým aspektem je nerozhodnost a nejednotnost příslušných orgánů vlády ČR a odborné veřejnosti v důvodech pro a proti využívání školních uniforem v prostředí základního školství. Ostatně polský model je toho

jednoznačným důkazem. Původní plošné zavedení školních uniforem do prostředí základních škol změnou zákona bylo nakonec ponecháno v kompetenci ředitelů jednotlivých škol, kterým byla sice dána pravomoc, ale také byli postaveni na pomyslný pranýř laické veřejnosti a rodičů, jejichž mínění o školních uniformách nebylo tak zcela jednoznačné jako mínění ministra školství Romana Giertycha.

Soukromé školství tedy v tomto směru bezesporu plní tolik potřebnou průkopnickou činnost a jeho postupným prorůstáním obecního školství se školní uniformy dostávají stále více do povědomí laické i odborné veřejnosti.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BENDL Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-08-9.

KOLÁŘ Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.

KOLÁŘ Michal. *Bolest šikanování*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3.

Kolektiv autorů Encyklopedického institutu Československé akademie věd pod vedením hlavní redakce Československé encyklopedie, *Malá československá encyklopedie*, IV. svazek, Academia 1962

KOLÍN Jakub, KOLÍN Pavel. *Vojáčci – Legionáři * Rytíři * Samurajové*, Praha, Mladá fronta a.s., 2019. ISBN 978-80-204-5007-4.

KROUPOVÁ Libuše, FILIPEC Josef. ed. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*, Vyd. 4, Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1446-2.

KUTÍLKOVÁ Dagmar. *Vojenské odívání: Od třicetileté války do počátku 20. století*. Praha: Lidové noviny, 2008. ISBN 80-710-6934-5.

KYBALOVÁ Ludmila. *Baroko a Rokoko – Dějiny odívání*. Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-142-5.

MACEK Petr. *Adolescence*, 2. upravené vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-17178-747-7.

NAKONEČNÝ Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.

REICHEL Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

ŘÍČAN Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9.

SKARLANTOVÁ Jana. *Oděv jako znak*. Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-330-6.

STAŇKOVÁ Jitka, BARAN Ludvík. *České a slovenské lidové kroje*. Ottovo, 2003. ISBN 80-718-1916-6.

VÁGNEROVÁ Kateřina (ed.) et al. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče 2*. vydání. Praha: Portál, 2011. ISBN 80-7367-611-7.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

BODINE, Ann. The Journal of Educational Research, 2003, Vol. 97. doi: 10.1080/00220670309597509.

BRUNSMA L. David, ROCKQEUNORE A. Kerry, Effects of Student Uniforms on Attendance, Behavior Problems, Substance Use, and Academic Achievement, 2010, [cit. 2020-02-25] [online] dostupné na WWW: https://www.researchgate.net/publication/249036113_Effects_of_Student_Uniforms_on_Attendance_Behavior_Problems_Substance_Use_and_Academic_Achievement

NORUM Pamela S., WEAGLEY Robert O., NORTON Marjorie J. Family & Consumer Sciences, 1998. doi: 10.1177/1077727X980263001

Seznam použitých internetových zdrojů

Česká školní inspekce, *Tematická zpráva ČŠI – Prevence a řešení šikany a dalších projevů rizikového chování ve školách*, [cit. 2020-03-05], [online], Dostupné na WWW: https://www.csicr.cz/Csicr/media/Prilohy/PDF_el._publikace/Tematicke%20zpravy/2016_TZ_prevence_a_reseni_sikany.pdf

EDUin.cz, *Školní uniformy. Ano, nebo ne?* 2012, [cit: 2020-02-26] [online] dostupné na WWW: <https://www.eduin.cz/titulka/skolni-uniformy-ano-nebo-ne/comment-page-1/>

IDNES.CZ, *Ústí otevřelo otázku školních uniforem, náklady by však nesli rodiče*, 2013 [cit: 2020-02-26] [online] dostupné na WWW: https://www.idnes.cz/usti/zpravy/skolni-uniformy-v-usti-nad-labem.A130416_1917661_usti-zpravy_alh

KELLER Jan, Sociologické encyklopedie, Sociologický ústav AV ČR, V. V. I., [online] [cit. 2020-02-23] Dostupné na WWW: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Uniformita>

Latinský slovník – online, [online] [cit. 2020-02-23] Dostupné na WWW: <http://latinsky-slovník.latinsky.cz/latinsko-cesky/>

MAREŠ Jiří, JEŽEK Stanislav, *Klima školní třídy*, Národní ústav pro vzdělávání, PRAHA, 2012, [cit. 2020-02-03], [online], ISBN 978-80-87063-79-8, Dostupné z WWW: http://www.nuov.cz/uploads/AE/evaluacni_nastroje/15_klima_skolni_tridy.pdf

Mostecký deník, *ANKETA: Zavedli byste ve školách uniformy?* 2017, [cit: 2020-02-26] [online] dostupné na WWW: https://mostecky.denik.cz/zpravy_region/anketa-zavedli-byste-ve-skolach-uniformy-20171018.html

MUDr. VANÍČKOVÁ EVA a kol., CSc., *Participace dětí*, [cit 2020-02-26] [online] dostupné na WWW: <https://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/17301/PARTICIPACE-DETI.html/>

MŠMT, *Statistické ročenky školství za období 2005-2019, Výkonové ukazatele, Základní vzdělávání – podle zřizovatele*, [online] [cit: 23.2.2020] Dostupné na WWW: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>

MŠMT, *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)*, 2016, [cit. 2020-03-03] [online] Dostupné na WWW: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

MŠMT, *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č.j. 21291/2010-28*, [cit. 2020-03-04] [online] Dostupné na WWW: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>.

MŠMT, *Rejstřík škol a školských zařízení*, [cit. 2020-03-05] [online] dostupné na WWW: <https://rejskol.msmt.cz>

Národní ústav pro vzdělávání, [cit. 8-6-2020], [online], Dostupné na WWW: http://www.nuv.cz/modules/catalog/index.php?h=product&a=index&id_catalog=15

POLSKÁ VLÁDA, *Novela školského zákona z roku 2007*. [online] [cit. 31-01-2020] Dostupné na WWW: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/polsti-zaci-pujdou-do-skoly-v-uniforme-a-bez-mobilu/r~i:article:352614/>

SKŘEBSKÁ Aneta, *Chceme školní uniformy?* Portál adam.cz, 2009, [cit: 2020-02-26] [online] dostupné na WWW: <http://www.adam.cz/clanek-2009020023-chceme-skolni-uniformy.html>

SLÁMA Jan, Z korespondence spoluautora projektu Nenech to být. [cit. 2020-03-09] Zdroj: e-mailová korespondence autora.

ZAPLETALOVÁ Jana, *Monitorovací systém problémových projevů chování*. Praha: IPPP ČR, 2001. [cit. 2020-03-02] [online]. Dostupné na WWW: http://www.pprch.cz/d/doc_file_213_3431eec351bad83fd614f310fe71224b___pdf/J-Zapletalova-Monitorovaci-system.pdf

SEZNAM ZKRATEK

ČŠI – Česká školní inspekce

MŠMT – Ministerstvo školství a tělovýchovy ČR

NNTB – Projekt Nenech to být. Monitoring šikany na školách napříč stupni vzdělávání, který byl vymyšlen a je dále provozován studenty i nad rámec České republiky.

NPDM – Národní parlament dětí a mládeže, instituce.

OSPOD – Odbor sociálně právní ochrany dětí

PPP – Pedagogicko-psychologická poradna

SPC – Speciálně pedagogické centrum

PŘÍLOHA I.

VYOBRAZENÍ ŘÍMSKÉHO LEGIONÁŘE

Jak vypadal římský legionář?

Legionáře chránila přilba, kroužkové nebo segmentové brnění a velký obdélníkový štít. Jeho výzbroj tvořily dva oštěpy a krátký meč. Někdy měli legionáři také kopí a dýku.

PŘÍLOHA II.

ANKETA DENÍKU V RÁMCI VOLEB DO PS ČR ZA ÚSTECKÝ KRAJ

Jak by volební lídři stran v Ústeckém kraji hlasovali?

VOLBY 2017 DEBATY NA CESTÁCH								
	 Richard BRABEC	 Jaroslav FOLDYNA	 Hana AULICKÁ	 Tereza HYŇOVÁ	 Karel KREJZA	 Jiří HYNEK	 Michal KUČERA	 Michal PEHR
1. Zpoplatnili byste silnice 1. třídy pro osobní automobily?	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE	NE
2. Zakázali byste hlučnou práci v neděli (např. sekání trávy, řezání dřeva)?	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO
3. Povolili byste cyklistům alkohol?	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE
4. Zdražili byste kuřákům zdravotní pojištění?	NE	NE	NE	NE	ANO	NE	ANO	NE
5. Zakázali byste vjezd motorovým vozidlům starším 15 let do center měst?	ANO	NE	NE	NE	NE	NE	NE	ANO
6. Legalizovali byste pěstování marihuany pro osobní potřebu?	NE	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	NE
7. Obnovili byste povinnou vojenskou základní službu?	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	NE	NE
8. Omezili byste pracovní týden z pěti dnů na čtyři?	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	NE	ANO
9. Zrušili byste zákaz kouření v restauracích?	NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE
10. Zavedli byste ve školách uniformy?	NE	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE	NE
11. Zrušili byste imunitu poslanců?	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	NE	NE
12. Snížili byste počet poslanců a senátorů?	NE	NE	NE	ANO	NE	NE	NE	NE
13. Zavedli byste přímou volbu starostů?	ANO	ANO	NE	ANO	NE	ANO	NE	ANO
14. Zavedli byste v ČR euro?	NE	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	ANO
15. Co jsou podle vás 3 hlavní věci, které trápí voliče ve vašem kraji?	<ul style="list-style-type: none"> nezaměstnanost kvalita života a byznys s chudobou bezpečnost 	<ul style="list-style-type: none"> klesající životní úroveň odchod vzdělaných lidí z kraje sociální napětí 	<ul style="list-style-type: none"> nepřízpůsobilí občané nízká vzdělanost nízké mzdy 	<ul style="list-style-type: none"> vyloučené lokality nízké důchody nízké mzdy 	<ul style="list-style-type: none"> sociálně vyloučené lokality bezpečnost zdravotnictví a dopravní infrastruktura 	<ul style="list-style-type: none"> bezpečnost nepřízpůsobilí zneužívání dávek 	<ul style="list-style-type: none"> sociální struktura obyvatelstva nízká dostupnost zdravotní péče nízké mzdy 	<ul style="list-style-type: none"> chudoba hazard nezaměstnanost

Příloha II – Obrázek odpovědí v anketě Deníku v rámci voleb do PS ČR v Ústeckém kraji⁴⁸

⁴⁸ Mostecký deník, ANKETA: Zavedli byste ve školách uniformy? 2017, [cit: 2020-02-26] [online] dostupné na WWW: https://mostecky.denik.cz/zpravy_region/anketa-zavedli-byste-ve-skolach-uniformy-20171018.html

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Petr Štaif

Obor: Speciální pedagogika

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Využití školních uniforem jako prostředku prevence šikany v prostředí běžné třídy vybraných základních škol v hlavním městě Praze

Rok: 2020

Počet stran textu bez příloh: 83

Celkový počet stran příloh: 2

Počet titulů českých použitých zdrojů: 15

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 3

Počet internetových zdrojů: 17

Vedoucí práce: Mgr. Karkošová Martina Ph.D.